

"MINÄ JA TUNTEMANI VANHA IHMINEN"

Diskurssianalyttinen tutkimus
lähihoitajaopiskelijoiden kirjoittamista aineista

Mirja Kuosa
Gerontologian ja kansanterveyden
pro gradu -tutkielma
Terveystieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 1999

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1. JOHDANTO	5
2. VANHUUTEEN LIITETYT MIELIKUVAT	8
2.1. Vanhuus muuttuvassa yhteiskunnassamme	8
2.2. Vanhuutta koskevien mielikuvien tutkiminen	16
3. DISKURSSIANALYYTTISEN TUTKIMUKSEN KESKEISIÄ PIIRTEITÄ	22
4. TUTKIMUSTEHTÄVÄ	25
5. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	26
5.1. Tutkimusaineiston valinta ja aineiston keruu	26
5.2. Aineiston analyysi	29
5.2.1. Analyysissa käytetyt käsitteet	29
5.2.2. Analyysin eteneminen	31
6. TUTKIMUKSEN TULOKSET	38
6.1. Hoitajan puhe laitosvanhuudesta	38
6.1.1. Asiantunteva hoitaja repertuaari	38
6.2. Lapsenlapsen puhe isovanhemmasta	43
6.2.1. Turvallisuusrepertuaari	45
6.2.2. Tukirepertuaari	47
6.2.3. Vastuunkantorepertuaari	49
6.2.4. Vaivat ja kuolemanläheisyys repertuaari	52
6.2.5. Toimintakyky- ja itsenäisyysrepertuaari	54
6.3. Miniän puhe anopista	58
6.3.1. Sopeutumisrepertuaari	58
6.3.2. Hyötyrepertuaari	60
7. POHDINTA	62
7.1. Tulosten tarkastelu ja jatkotutkimusaiheet	62
7.2. Tutkimuksen luotettavuuden arviointi	68

LÄHTEET

LIITE

”Minä ja tuntemani vanha ihminen”

- Diskurssianalyttinen tutkimus lähihoitajaopiskelijoiden kirjoittamista aineista

Mirja Kuosa

Gerontologian ja kansanterveyden pro gradu -tutkielma,
Jyväskylän yliopisto, Terveystieteiden laitos, syksy 1999

TIIVISTELMÄ

Tämän tutkimuksen kohteena ovat lähihoitajaopiskelijoiden kirjoitukset aiheesta ”Minä ja tuntemani vanha ihminen”. Tutkimuksessa selvitin millaisia merkityssysteemejä eli repertuaareja vanhaa ihmistä koskeva kerronta sisälsi ja muuttuivatko repertuaarit puheen kontekstin, puheen funktion ja kertojan position mukaan.

Nostin tarkempaan analyysiin kirjoittajien itselleen rakentamien positioiden perusteella löytämäni kolme toisistaan poikkeavaa kirjoitustapaa. Nimesin nämä kirjoitustavat hoitajan puheeksi laitosvanhuudesta, lapsenlapsen puheeksi isovanhemmasta ja miniän puheeksi anopista. Tarkastelin näiden puhemuotojen sisällä syntyneitä sisältöalueita niin, että analysoin aineistosta nousseita puhetapoja edelleen yhdistäen sen mistä ja miten tekstissä puhuttiin. Nämä kokonaisuudet nimesin repertuaareiksi, joita puhemuotojen sisällä löytyi kahdeksan.

Monien repertuaarien muodostuminen yhdessä ikääntyviä ihmisiä koskevien käsitysten aikaisempien tutkimusten pohjalta osoitti, etteivät lähihoitajaopiskelijoiden kirjoitukset tuota vain yhtä vanhaa ihmistä tai yhtä kuvaa vanhuudesta. Tulosteni perusteella voin yhtyä diskurssianalyttikkojen havaintoihin siitä, että puheessa ilmiöstä nostettiin esille erilaisia piirteitä eri tilanteissa puheen kontekstin, funktion ja kertojan position mukaan. Repertuaarin käyttäjät eivät kuvastuneet yhtenäisenä joukkona, vaan kirjoittajien ja kirjoituksen kohteena olevien vanhojen ihmisten positiot vaihtelivat repertuaarien myötä. Tietyn position sisällä kirjoittajat näkivät maailman sen välityksellä ja käyttivät sen kautta relevanteiksi tulevia ilmaisuja ja käsitteitä. Samalla he tuottamallaan tekstillä vaikuttivat yhteiskunnassa muutoksen alla olevien ikääntymiseen liitettyjen merkitysten sisältöjä koskevaan keskusteluun.

Kaikkein tavallisin ja yleisimmin levinnyt harhaluulo on se, että jokaisella ihmisellä on vain omat tietyt ominaisuutensa, että ihminen on joko hyvä tai paha, viisas tai tyhmä, tarmokas tai velto jne. ihmiset eivät ole sellaisia. Voimme tosin sanoa ihmisestä, että hän on useammin hyvä kuin paha, useammin viisas kuin tyhmä, useammin tarmokas kuin velto, ja päinvastoin: mutta väärin sanomme, jos sanomme yhtä ihmistä hyväksi tai viisaaksi, ja toista taas pahaksi ja tyhmäksi. Ja kuitenkin aina jaamme ihmiset tällä tavoin. Se on sangen väärin. Ihmiset ovat aivan kuin virrat: vesi on kaikissa yhtäläinen ja kaikkialla samaa vettä, mutta jokainen joki on milloin kapea, milloin leveä, milloin nopea, milloin hidas, milloin kirkas milloin samea, milloin kylmä milloin lämmin. Niin ovat ihmisetkin. Jokaisessa ihmisessä ovat kätkeytyneinä kaikkien inhimillisten ominaisuuksien ideat, hänessä vain muutamin ajoin näyttäytyvät toiset, muutamin ajoin taas toiset niistä, joten ihminen toisinaan näyttää kokonaan muuttuneen, vaikka hän todellisuudessa pysyy aivan samana. (Tolstoi, L. 1899. Ylösousemus, I osa, 326.)

1. JOHDANTO

Tämän päivän yhteiskunnallista todellisuutta on vanhusväestön suhteellisen osuuden kasvu ja suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtyminen seuraavan kymmenen vuoden kuluessa. Aiheen ajankohtaisuus näkyy tiedotusvälineiden otsikoissa ja ihmisten puheessa. Vanhuus tulee eliniän pidentymisen vuoksi koskettamaan yhä useampaa meistä myös yksityiselämässä. Onkin perusteltua olettaa, että ihmisillä on runsaasti erilaisia vanhuutta koskevia mielikuvia. On tiedostettu, että vanhukset ryhmänä on vain fiktio, jota ei todellisuudessa ole olemassa ja ikäihmiset ovat heterogeenisempia kuin koskaan. Tämä on haaste myös gerontologiselle tutkimukselle. Tutkijoiden ja vanhustyön ammattilaisten keskuudessa on selvästi lisääntymässä vanhenemisen ja vanhuuden tarkastelu yksilöllisenä prosessina. Myös huomion kiinnittyminen ikääntyneen väestön suuriin keskinäisiin ikäeroihin ja vanhuuden määrittelyn monimuotoisuuteen osoittaa heterogeenisen näkemyksen lisääntymistä. (vrt. Koskinen 1994.)

Yhteiskuntatieteissä vanhuuteen ja iäkkäisiin ihmisiin liittyviä mielikuvia on tutkittu vanhuuskuvien ja vanhuuskäsityksen kautta (mm. Koskinen 1984). Psykologisessa tutkimuksessa ilmiötä on valotettu tutkimalla mm. ikästereotypioita, tutkimalla vanhuuteen liittyviä tietoja, analysoimalla vanhuuteen kohdistettuja asenteita sekä tutkimalla iäkkäisiin ihmisiin kohdistettuja nimityksiä. Yhteenvetona aikaisemman tutkimuksen pohjalta on havaittavissa, että käsitykset ovat ristiriitaisia ja sisältävät sekä myönteisenä että kielteisenä pidettäviä piirteitä. (mm. Hurme 1986a; Hurme 1986b; Randell 1989; Palmore 1990; Ruoppila 1992; Uotinen 1995.) Herääkin epäily, kertoo ko yhteiskunnallinen todellisuus ja tutkimuksen välittämä kuva samasta asiasta, kun tutkimuksessa usein häviää konteksti, jossa vastaukset on tuotettu. Erityisesti strukturoiduissa kyselylomakkeissa vastattavaksi tarkoitettuihin väitteisiin saattaa sisältyä kaavamaisia ja yleistäviä olettamuksia, jolloin kysymykset aktivoivat tietyn tavan vastata. Onkin oletettavaa, että kontekstiin sidotut vastaukset, jossa mahdollistetaan tutkittavien omat konstruktiot tuottavat esiin uusia puolia tutkittavasta ilmiöstä. (vrt. Ruoppila 1992.)

Vaikka vanhuuteen liitettyjä mielikuvia on tutkittu suhteellisen paljon, gerontologisessa tutkimusperinteessä toistaiseksi harvinaisempi postmoderniin tiedonkäsitykseen pohjautuva diskursiivinen lähestymistapa näyttäisi avaavan uusia mahdollisuuksia tutkia vanhuuteen liittyviä merkityksiä. Diskurssianalyttinen tutkimus on ollut kasvavan mielenkiinnon kohteena mm. sosiaalipsykologiassa (Jaatinen 1996; Nikander 1997) ja perhetutkimuksessa (Forsberg 1994; Böök 1997). Keskeistä tutkimukselle on käsitteiden yhtenäisyyden kyseenalaistaminen uusien kuvakulmien avaamiseksi. Tutkimus myös sidotaan kiinteästi ajalliseen ja paikalliseen kontekstiinsa, jolloin ilmiöt kuten vanhuus, samoin kuin esimerkiksi perhe, vanhemmuus ja kasvatustapa ovat olemassa moninaisina, ajallisesti ja paikallisesti tuotettuina puheina arkipäivässä. (vrt. Böök 1997.) Olennaista postmodernille tiedonkäsitykselle on se, että tieto on yhdessä luotua ja sopimuksenvaaraista (Berger ja Luckmann 1994).

Diskurssianalyttisesti suuntautuneessa tutkimuksessa korostuu kielen aktiivisuus ja funktionaalisuus. Kielen avulla ilmiötä, kuten vanhuutta, voidaan kuvata eri tilanteissa eri tavalla ja samalla tuottaa vaihtelevia vanhuuteen liittyviä merkityksiä. Kielellisesti tuotetut merkitykset luovat ja ylläpitävät erilaisia asiantiloja. Kielellä on keskeinen merkitys sosiaalisen todellisuuden rakentajana. (Suoranta 1991; Jokinen ym. 1993; Nikander 1997.) Kielenkäytöllä on aina myös jokin funktio, joka aikaisemmassa, ei-diskursiivisesti suuntautuneessa tutkimuksessa on usein jäänyt huomiotta. Esimerkiksi Hjelt (1992) havaitsi sanomalehdistön vanhuuskuvaa tutkiessaan tekstien tuottajien puhuvan ikääntymisestä korostaen omia tarkoituksiaan ja omaa näkökulmaansa.

Tämän tutkimuksen kohteena ovat lähihoitajaopiskelijoiden kirjoitelmat aiheesta ”Minä ja tuntemani vanha ihminen”. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää diskursiivisen lähestymistavan avulla, millaista puhetta opiskelijat tuottavat kuvauksensa kohteena olevista vanhoista ihmisistä ja millaisia merkityksiä tutkittavat liittävät näihin. Lisäksi tarkastelen, muuttuuko kerronta tuotetun kontekstin, puheen funktion ja kertojan position mukaan.

Tutkimus aihe on ajankohtainen ja tärkeä, sillä tuottamansa puheen avulla iäkkäiden kanssa toimivat ihmiset osaltaan rakentavat, ylläpitävät ja uudistavat yhteiskunnassamme vanhenemiseen ja iäkkäisiin ihmisiin liitettyjä mielikuvia. Iäkkäistä ihmisistä tuotetun puheen tutkiminen hyödyttää koulutuksen suunnittelua ja toteutusta, sillä ammattihenkilöstön käyttämät käsitteet ja ilmaisutavat vaikuttavat siihen, millaisista selitystavoista yhteiskunnassamme tulee hyväksytyjä ja vakiintuneita. Tätä kautta puheemme vaikuttaa myös iäkkäiden ihmisten mahdollisuuksiin ja arvostukseen yhteiskunnassamme.

2. VANHUUTEEN LIITETYT MIELIKUVAT

Luvussa 2.1. tarkastelen ja kuvaan yhteiskunnassamme vanhuuteen liitettyjä mielikuvia. Tarkastelen syntyneitä mielikuvia osana kulttuuris-historiallista kontekstia. Luvun tarkoituksena on valottaa vanhuuteen liittyvien mielikuvien monimuotoisuutta ja siihen liittyviä dikotomisia piirteitä. Luvussa tukeudun keskeisimpiin sosiaaligerontologisiin teorioihin, joilla katson olevan merkitystä vallitsevien mielikuvien synnyssä. Luvussa 2.2. esittelen, kuinka vanhuutta koskevia mielikuvia on aikaisemmissa tutkimuksissa operationaalistettu. Tarkastelen niitä myös metodologiselta kannalta.

2.1. Vanhuus muuttuvassa yhteiskunnassamme

Puhe vanhuudesta ja iäkkäistä ihmisistä ei synny tyhjiössä, vaan erilaiset vanhuuteen liittyvät käsitykset, kokemukset ja merkitykset rakentuvat vaihtelevissa konteksteissa. Tällöin vanhuudesta muodostuu olennainen osa laajempaa sosiaalisten suhteiden järjestelmää (vrt. Jaatinen 1996; Böök 1997). Vanhuutta koskevat käsitykset ja kokemukset eivät siis ole yhtenäisiä ja pysyviä, vaan liittyvät kiinteästi siihen historialliseen ajanjaksoon ja yhteisöön, jossa ne ovat tuotettu.

Iäkkäiden ihmisten asemaa yhteiskunnassa on pyritty tarkastelemaan useiden teorioiden avulla. Modernisaatioteorian mukaan keskeinen yhteiskunnallinen tekijä vanhojen ihmisten statuksen ja vanhuudenkuvan muodostumisen kannalta on ollut maatalousyhteiskunnan kehittyminen postmoderniksi yhteiskunnaksi. Teorian keskeinen ajatus on, että vanhusten status yhteiskunnassa laskee modernisaation vaikutuksesta. (vrt. Hervonen ja Ruth 1983; Koskinen 1984; Husso 1993; Jyrkämä 1995.) Koska esitän modernisaatioteorian pelkistettynä, haluan korostaa, ettei kulttuuristen vanhuuskäsitysten ja yhteiskunnan rakenteellisten muutosten välinen yhteys kuitenkaan ole yksinkertainen tai

yksiselitteinen. Muutoksilla on paljon yhteisvaikutuksia, joiden osuuden analysointi on tutkimuksissa osoittautunut ongelmalliseksi. (Koskinen 1994.)

Modernisaatioteoriassa iäkkäiden ihmisten aseman on katsottu muuttuneen siirryttäessä teollisesta yhteiskunnasta postmoderniin yhteiskuntaan. Keskeisiä tekijöitä, jotka teorian mukaan ovat vaikuttaneet muutokseen, ovat teknologian yhdistyminen tuotantoon ja jakeluun, kaupungistuminen, massakoulutus ja oppineisuus sekä terveysteknologia. Tuotantoperustan muutos maataloudesta teolliseen tuotantoon ja palveluihin on teorian mukaan iäkkäiden ihmisten aseman muutoksessa keskeinen. Teollistumisen vaikutuksesta on muodostunut uusia urbaaneja ammatteja. Iäkkäät ovat jääneet vähemmän arvostettuihin ja "vanhentuneisiin" ammatteihin ja/tai uudelleen koulutuksen puutteesta johtuen heidät on siirretty eläkkeelle. Lisäksi koulutuksellinen eriarvoisuus vanhojen ja nuorten välillä massakoulutuksen myötä on lisääntynyt, kun nuorista tuli aikaisempia sukupolvia korkeammin koulutettuja. (Kimmel 1990.) Tuotantoelämän nopea muutos ja väestön lisääntynyt koulutus on tehnyt iäkkäiden ihmisten kyvyt helposti korvattaviksi ja iäkkäiden tieto on muuttunut vanhanaikaiseksi.

Yhteiskuntamme viimeaikainen heikko taloudellinen tilanne on ollut osasyynä siihen, että eläkkeelle siirtämistä on käytetty tietoisena keinona rakennemuutoksen nopeuttamisessa ja työttömyyden alentamisessa. Iästä on tullut keskeinen "työkykyä" määrittävä tekijä ja tutkimusten mukaan erityisesti ikääntyvien naisten odotukset saada uusi työpaikka on dramaattisesti laskenut 1990-luvun ajan. Ikäsyrrinnästä on tullut työelämässä sukupuolittunut ilmiö, josta kärsivät erityisesti naiset. (Kovajärvi 1999.) Tornstam (1983) on tutkimuksissaan tullut siihen johtopäätökseen, että iäkkäisiin kohdistuvien negatiivisten tiedollisten asenteiden taustalla ovat yhteiskunnalliset tehokkuuden ja tuottavuuden vaatimukset. Kun iäkkäät ihmiset eivät toteuta niitä eläkkeelle siirryttyään, muuttuu kuva heistä negatiiviseksi.

Kaupungistumisen eräs vaikutus on ollut muutto maalta kaupunkiin ja sosiaalisen liikkuvuuden lisääntyminen. Urbanisaatio on vaikuttanut erityisesti sukupolvien välisiin suhteisiin sosiaalisen etäisyyden kasvaessa. Samanaikaisesti on syntynyt myös maatalousyhteiskuntaa suppeampi ydinperhe. (Hervonen ja Ruth 1983; Koskinen 1984; Jyrkämä

1995; Mäki-Kulmala 1996.) Paitsi perheessä, myös yhteiskunnallisilla areenoilla pidentynyt koulutus ja varhaistuva eläkeläistyminen sekä muuttoliike ovat aiheuttaneet, että eri ikäluokkien edustajat tapaavat toisiaan vähemmän kuin ennen (Jyrkämä ja Randell 1987; Jyrkämä 1989). Ääriesimerkki ikään perustuvalle erillisyydelle on jo nähtävissä Yhdysvalloissa, jossa on perustettu vain eläkeläisille tarkoitettuja kaupunkeja ja tai kaupunginosia ja ikäryhmien sekoittuminen on näin estetty (Nikander 1999).

Eräiden tulkintojen mukaan urbanisaation seurauksena iäkkäiden merkitys nuoremmille sukupolville on vähentynyt ja on puhuttu jopa sukupolvikuilusta. Sukupolvikuilulla tarkoitetaan vanhojen ja nuorten arvojen ja arvostusten kohtaamattomuutta. Näkemys on saanut myös voimakasta kritiikkiä osakseen ja esimerkiksi Jyrkämän (1989) mukaan sukupolvikuilusta on puhuttava varsin varovaisesti ja hyvin kapeassa mielessä. Pikemminkin tulisi puhua näkemyseroista ja ristiriidoista joidenkin asioiden suhteen. Sosiologi Matilda Riley (Nikander 1999) esittää pitkäikäisyyden tuovan muutoksia perheenjäsenten suhteiden kestoon ja monimuotoisuuteen niin, että mahdollisuudet useamman sukupolven väliselle kanssakäymiselle ovat ainakin teoriassa olemassa parempana kuin koskaan. Pitkäikäisyys ja esimerkiksi uusperheiden muodostuminen saattavat tulevaisuudessa monipuolistaa perherakenteita niin, että isovanhempia onkin useita. Rileyn pohdinnoissa korostuu pitkäikäisyyden tarjoama mahdollisuus syvempiin ja monimuotoisempiin suhteisiin eri sukupolvien suhteen. Uusi ”aktiivinen” ikääntyminen korostaa kuitenkin tervettä itsekkyyttä, keskittymistä omiin harrastuksiin ja omaan elämään. Perinteinen isovanhemmuus ”velvollisuuksineen” murtuu ja perheen ja suvun parissa ikääntyminen voi olla tulevaisuudenkuva yhä harvemmille. Tämän kuvan puolesta puhuu ”sinkkukulttuurin” ja lapsettomien hetero- ja homoparien yleistyminen ja yleensäkin perherakenteiden monimuotoistuminen yhteiskunnassamme.

Terveysteknologian vaikutus iäkkäiden asemaan on kaksitahoinen. Terveysteknologian kehittymisen ajatellaan parantaneen iäkkäiden elämää ja asemaa. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että kehittyneen terveysteknologian vaikutuksesta ihmisten elinikä on pidentynyt ja iäkkäiden määrä on kasvanut kaikkialla kehittyneissä maissa. Sen seurauksena ikääntymisestä on tullut vähemmän ainutlaatuista. Toisaalta iäkkäiden määrän lisääntyminen on aiheuttanut kuitenkin sukupolvien välistä kilpailua ja iäkkäitä ihmisiä

on alettu pitää huoltorasituksena ja sosiaalisena riskinä sekä taloudellisena taakkana yhteiskunnalle. (Kimmel 1990; Koskinen 1984; Husso 1993.) Tämä on näkynyt pitkälti esimerkiksi median tavoissa käsitellä vanhuutta ja vanhuuteen liitettyjä merkityksiä. Merkityksistä kiistellään myös esim. mainonnan ja uutisoinnin alueella, joissa tuotetaan ja ylläpidetään mielikuvia ikääntymisestä. Hjelt (1992) totesi vanhuksia käsittelevien aihepiirien painottuvan talouteen ja hallintoon tutkiessaan suomalaisen sanomalehdistön kuvaamaa vanhuutta 1990-luvun Suomessa. Ristiriidat, sukupolvien vastakkainasettelu ja tulevaisuuden uhkakuvilla pelottelu olivat tutkimuksen mukaan leimallinen osa vanhuuteen liittyvää yhteiskunnallista käsittelyä.

Vanhuuden näkeminen sosiaalisena ongelmana perustuu pitkälti patologiseen malliin vanhuudesta, sillä näkemyksessä korostuvat mm. ikääntyneiden sairaudet, huonot elinolot, toimintakyvyttömyys, jopa negatiivisena stereotypiana, tai myyttinä pidettävät piirteet. Näkemystä on vahvistanut lääketieteen kehitykseen liittyvä vanhuuden medikalisoituminen 1800-luvun lopulta, jolloin lääketiede sai suuren vallan vanhuuden ongelmien määrittelyssä. Tämän seurauksena vanhuus patologisoitiin ja sitä pyrittiin diagnostisoimaan. Vanhuus dikotomisoitiin normaaliin vanhenemiseen ja reippauteen sekä patologiseen vanhenemiseen, jonka ilmentymänä on raihnaisuus. Myös sosiaaligerontologinen tutkimus on ohjautunut pitkälti näiden myyttien suuntaiseksi ja tutkimuksessa on korostunut vanhuuden ”nurjan puolen”, kuten sairastavuuden ja palveluiden käytön ja eläkeläistymisen tutkiminen. (Koskinen 1994; Kondratowitz 1999.) Uusia, moninai-sempia ja positiivisempaa pidettäviä puolia vanhuudesta ja eläkeläisyydestä ovat valottaneet sellaiset tutkimukset, joissa painopiste on siirretty vanhuuden kokemuksellisuuden tutkimiseen, jolloin iäkkäät ihmiset ovat itse päässeet määrittelemään vanhuutta (Ruoppila 1992; Heikkinen 1993; Koskinen 1994).

Suomalaisten yhteiskunnallisten vaikuttajien heijastamasta vanhuskäsityksestä on tunnettu Lanèr-Sihvolan ja Sihvolan (1983) tekemä työ, jossa he ovat analysoineet kirjallisuuden, maalaustaiteen, kotimaisten tv-näytelmien, lehdistön, radion ja television sekä koulujärjestelmän välittämää vanhuskuvaa Suomessa 1980-luvun alussa. Tuloksena he jäsensivät kuusi erilaista vanhuuteen asennoitumistapaa akselilla positiivinen ja negatiivinen ja liittivät asennoitumiseen toimintamallin.

Negatiivinen asenne vanhuuteen aiheuttaa sen, että näemme vanhuuden jakson sairaute-
na, pelättävänä rappeutumisenä ja pätemättömyyden ja mihinkään kelpaamattomuuden
ajanjaksona. Vanhuuskäsitys on kielteinen ja iäkkäitä ihmisiä syrjivä. Alistavassa ja
nöyryyttävässä suhtautumisessa vanhuus nähdään poikkeavuutena normaalista. Poik-
keavuus ilmenee kyvyttömyytenä sopeutua yhteiskunnallisiin ja yhteisön antamiin
normeihin. Tälle suhtautumistavalle on keskeistä alistava ja yksilön valinnanvapautta
rajoittava toiminta sekä piittaamattomuus iäkkään ihmisen tarpeista. (Lanèr-Sihvola ja
Sihvola 1983.)

Neutraalia asennetta kuvaa vanhuuden pitäminen väistämättömänä kohtalona, johon on
alistuttava. Vanhuuden hyvyyden tai huonouden nähdään riippuvan yksilön aikaisem-
masta elämäkaaresta, elinolosuhteista, kyvyistä ja käytettävissä olevista resursseista.
Neutraalissa holhoavassa "huoltovelvoiteajattelussa" yhteiskunnan sivistyksen mittana
on yhteiskunnan heikompiosaisista, kuten iäkkäistä ihmisistä, huolehtiminen. Aluksi
humaanilta kuulostavan ajattelun taustalta löytyy ajatus huoltovelvoitteen toteuttami-
sesta yhteiskunnan edellyttämällä tavalla. Järkiperäinen ja byrokraattinen yhteiskuntä-
sitys edellä esitetyn vanhuskäsityksen taustalla aiheuttaa sen, että organisaatio tietää
yksilöä paremmin yksilön tarpeet. (Lanèr-Sihvola ja Sihvola 1983.)

Positiivisen asenteen mukaan vanhuutta pidetään luonnollisena, hyvänä ja itsensä to-
teuttamisen mahdollisuuksia sisältävänä elämänvaiheena ja iäkkäät ihmiset nähdään
itsenäisinä ja ainutkertaisina yksilöinä. Holhoavaan positiiviseen vanhukseen sisältyy
ajatus vanhuudesta epäitsenäisenä ja taantuvana elämänvaiheena. Lapseksi jälleen
-ajattelu antaa ulkopuolisille toimijoille, esim. viranomaisille, mahdollisuudet tehdä
asioita iäkkään ihmisen puolesta parhaaksi katsomallaan tavalla. (Lanèr-Sihvola ja Sih-
vola 1983.) Taustalta on löydettävissä 1970-luvulla aktiivisuus- ja irtautumisteorioiden
pohjalta muodostunut dikotominen näkemys iäkkäistä ihmisistä. Iäkkäät ihmiset näh-
dään joko yhteiskunnallisesti aktiivisina ja toiminnallisina tai huonokuntoisina vetäyty-
jinä ja palvelusektorin potentiaalisina käyttäjinä. (Kondratowitz 1999.)

Vaikka Lanér-Sihvolan ja Sihvolan (1983) tekemä työ on kohta jo 20 vuotta sitten tehty, on kuhunkin tyyppiin löydettävissä esimerkkejä edelleenkin suomalaisen kulttuurin tuotoksista. Tutkimuksen ja tämän päivän välisenä ajanjaksona yhteiskunnassamme tapahtuneet muutokset yhdessä gerontologisen tutkimuksen antaman tiedon kanssa ovat olleet osaltaan muuttamassa mielikuvia iäkkäistä ihmisistä ja vanhuudesta. (Koskinen 1984; Husso 1993.)

Koskisen (1994) mukaan keskeisenä yhteiskunnallisena tekijänä vanhuskäsityksen hitaalle myönteiselle muutokselle on kansaneläkejärjestelmän luominen ja työeläkejärjestelmät hyvinvointivaltion kehittymisen myötä. Eläkkeelle ”päästään” tai ”joudutaan” entistä aikaisemmin. Samalla eläkeläistyminen ja todellinen vanhuus ovat nykypäivänä etääntyneet toisistaan. Taloudellinen toimeentulo eläkkeelle siirtymisen jälkeenkin antaa iäkkäille ihmisille mahdollisuuden toteuttaa yhteiskunnassamme vahvana elävää arvoa itsemääräämisestä ja sukulaisista riippumattomuudesta. Vanhuutta onkin alettu luonnehtia vapauden aikana. Kondratowitzin (1999) mukaan tämänsuuntainen kehitys laajentaa ikävaiheen sisältämien mahdollisuuksien ja potentiaalien kenttää. Samalla siihen sisältyy kuitenkin angloamerikkalainen 1980-luvun alussa syntynyt käsitys kahdesta erilaisesta tarvekonstellaatiosta, jota pyritään määrittämään termein ”nuoret vanhukset” ja ”vanhat vanhukset”. Myöhemmin 1980-luvun lopulla mukaan on tullut mm. ikäkeskusteluun liittyvä terminologia ”kolmas ikä” ja ”neljäs ikä”, joiden avulla pyritään arvoneutraalisti korostamaan erilaisia elämäntilanteita vanhuudessa (vrt. Tikka 1991).

Rantamaa (1996) toteaa vanhuuden surkeuskuvan olevan väistymässä. Iäkkäät ihmiset esiintyvät yhä useammin julkisuudessa aktiivisessa roolissa kuluttajina, toimintakykyisinä harrastajina tai poliittisesti aktiivisena kansalaisena. Aktiiviseen kansalaisuuteen liittyy läheisesti Hjeltin (1992) ja Koskisen (1994) mukaan kysymys iäkkäiden ihmisten vallasta, jota poliittinen gerontologia tutkii. Historiallisessa valossa tarkasteltuna ammatti on määritellyt vallan ja vanhuuden yhteyksiä ja vallan jakautumista koskeva tietämys on keskenään ristiriitaista. Iäkkäiden ihmisten valta ja sen vaikutusalueet ovat ilmeisemmin suuresti vaihdelleet yhteiskunnan ja sukupuolen mukaan niin, että hyvässä taloudellisessa asemassa ovat olleet myös vanhuudessa oman elämänsä hallitsijoita ja itsenäisiä toimijoita. Ikääntyneiden määrän kasvu ja aktiivisuus myös yhteiskunnallises-

sa elämässä ei ole nähty pelkästään positiivisena asiana, vaan sen on pelätty kärjistävän eturistiriitoja eri ikäryhmien välillä.

Aktiivisuuden tavoittelu kytkeytyy Rantamaan (1999) mukaan yhteiskunnan modernisoitumiseen niin, että modernisoitumisen seurauksena yhteiskunnassa luotiin tilaa kansalaisille, jotka toteuttavat tuotannollisen hyödyn sekä jatkuvan kasvun ja kehityksen ideaa elämänkulun loppuun saakka. Tämä kytkeytyy myös kulutusyhteiskuntaan, jonka tarpeisiin tarvitaan energistä ja elämäntyylyltään alati uudistuvaa yksilöä. Kaupallinen taho onkin luonut viime aikoina kuvaa ”eläkeläismarkkinoista” ja ikääntyvistä aktiivisina kuluttajina.

Myös muutokset ihmisten arvo- ja merkitysmaailmassa ovat muuttaneet ihmisten käsityksiä elämän hallittavuudesta. Tähän muutosprosessiin liittyy läheisesti maallistuminen ja tieteellisen maailmankuvan vahvistama asiantuntijavalta. Vaikka luonnon- ja lääketieteen kehittyminen on toisaalta patologisoinut ruumiissa tapahtuvia vanhenemismuutoksia, niin toisaalta tutkimukset ovat tuottaneet ja edelleen tuottavat yhä enemmän tietoa, miten vastustaa rappeutumista ja enneaikaista kuolemaa. Elämällä viisaasti ja terveellisesti on elämän ajateltu olevan hallittavissa loppuun saakka. Kulutuskulttuurin sekä tiedon lisääntymisen myötä ruumiin ja terveyden tarkkailusta on tullut kestävän kiinnostuksen kohde, jonka hoitaminen on yksilön velvollisuus sekä itseään, yhteiskuntaa että jumalaa kohtaan. Niinpä ihmiset investoivat rahaa erilaisiin aktiviteetteihin säädelläkseen vanhenemista toivomallaan ja hallitsemallaan tavalla ja monissa maissa ikääntyvien aktivointi on sosiaalipolitiikan ja terveydenhuollon punainen lanka. Usein passiiviseksi määriteltyjä ikääntyneitä pidetään ongelmallisina ja ulkopuolisen aktivoinnin tarpeessa olevina. Aktiivisuuden vaatimuksesta vanhuudessa on tullut lähes normatiivinen pakko, joka johtaa hyvään ja tavoiteltavaan vanhuuteen ja toteuttaa kulttuurissa vallitsevia ihanteita mm. autonomisuudesta ja riippumattomuudesta. (Rantamaa 1996; Rantamaa 1999.) Tälle 1980-luvun lopulla syntyneelle ja nykypäivänä voimakkaana elävälle vanhuudenkuvalle, jossa iäkkäällä ihmisellä katsotaan olevan mahdollisuus järjestää elämänsä itsenäisesti ja nautittavasti myös vanhuudessa on Kondratowitz (1999) löytänyt vastinparin ja uhkakuvan ajassamme. Uhkakuvan mukaan vanhuutta seuraa välttämättömyys neuvotella erilaisista palveluvaihtoehdoista terveydentilan

mukaan. Tämä vanhuuden kuva on pitkälti sidoksissa individualisaatioon eli ihmisen kykenevyyteen ja mahdollisuuksiin vaikuttaa omaan vanhenemiskokemukseensa yksilöllisten tarpeittensa pohjalta. Kondratowitzin (1999) näkemys heijastaa myös yhteiskunnan viimeaikaista kehitystä, jossa ikääntyneet pyritään mukauttamaan hyvinvointivaltion asteittaiseen murenemiseen ja erilaisten ”welfare mix” -vaihtoehtojen syntyneeseen.

Iäkkäät ihmiset mielletään tänä päivänä yhteiskunnassamme myös voimavaraksi taloudellisen omaisuuden siirtäjinä, säästäjinä, kuluttajina ja työvoimareservinä. Erityisen paljon lasketaan heidän varaansa vapaaehtoistyöntekijöinä ja informaalisen avun antajina. Iäkkäät ihmiset ovat saaneet ihmisten mielikuvissa myös keskeisen aseman kulttuuristen merkitysten, arvojen ja elämäkokemuksen välittäjinä nuoremmille sukupolville. Iäkkäiden ihmisten kunnioittaminen onkin perustunut Koskisen (1994) mukaan elämäkokemuksen mukanaan tuomaan viisauteen, vaikutusvaltaan ja varallisuuteen, jolla on käyttöarvoa nuoremmille sukupolville. Eri asia on, minkälaisissa yhteiskunnallisissa ja kulttuurisissa yhteyksissä näiden voimavarojen käyttö voi realisoitua.

Edellä esitetystä voin todeta yleistäen, että yhteiskuntamme vanhuudenkuvat ovat ristiriitaiset ja osin dikotomiset. Ne ovat korostaneet sekä laitostamista että perheen merkitystä. Koska perherakenteet ovat muuttuneet ja hyvinvointivaltion perinteinen palvelujen kattavuus ja laajuus ovat muutoksen alla, korostuu vanhuuspolitiikan malleissa lisääntynyt yksilöllistyminen ja vaihtoehtoiset, tilannekohtaiset toimintatavat. On myös nähtävissä, että ”terveen vanhuuden” alue laajenee ja ”sairaana vanhuuden” alue supistuu ja menettää merkitystään. Kehitys on nähtävissä sekä gerontologisessa termistössä että käytännön työssä. Keskustelussa vilahtelee käsitteitä kuten kompetenssi, uudet ikäihmiset, ikä pääomana, tuottavuus, osallistuminen, voimavara jne. Termistön kehittymisen myötä myös tarkastelukulma on muuttunut yksilöllisistä potentiaaleista yhteiskunnalliseen hyötyyn. Käytännön työssä yhä useammat iäkkäät, jotka ennen määriteltiin hoivan tarvisijoiksi, määritellään nyt aktivoitaviksi, kuntoutettaviksi ja potentiaalisesti kykeneviksi itse määrittelemään elämäntyyliänsä ja tarpeensa. (Kondratowitz 1999.)

2.2. Vanhuutta koskevien mielikuvien tutkiminen

Iäkkäisiin ihmisiin ja vanhuuteen liittyviä mielikuvia on tutkittu varsin paljon useilla eri tieteenaloilla. Käsitteenmäärittely on ollut verrattain vaikeaa ja eri tieteenalat ovat käyttäneet samoja käsitteitä eri merkityksissä. Koskinen (1984) määrittelee vanhuuskuvaksi yksilön tietoon ja kokemukseen perustuvaa kuvaa iäkkäistä ihmisistä ja vanhuudesta. Synonyymina vanhuuskuvulle käytetään usein termiä vanhuskuva. Vanhuuskäsitys on Lindqvistin (1985) mukaan vanhuuskuvaa persoonallisempi. Se sisältää käsityksen siitä, millaisena vanhuus, iäkkään ihmisen mahdollisuudet ja hänen asemansa nähdään yhteiskunnassa. Vanhuuskäsityksen synonyymina käytetään usein termiä vanhuskäsitys. Iäkkäisiin ihmisiin ja vanhuuteen liittyviä mielikuvia on kirjallisuudessa ja tutkimuksessa lähestytty vanhuuskuvan ja vanhuuskäsitysten lisäksi mm. stereotyyppien, asenteiden ja iäkkäisiin ihmisiin liittyvien nimitysten kautta (Uotinen 1995).

Palmore (1990) tarkasteli kehittämänsä mittarin avulla meta-analyysissään yhdysvaltalaisen survey-tutkimusten vanhuutta ja iäkkäitä ihmisiä koskevia käsityksiä. Hänen mukaansa iäkkäisiin liitettiin useita stereotyyppisiä ja kielteisenä pidettyjä piirteitä. Tutkimusten mukaan iäkkäiden ihmisten ajateltiin olevan ruumiillisesti ja henkisesti sairaita, seksuaalisesti kykenemättömiä ja rumia. Yleisiä erheellisiä negatiivisia iäkkäisiin liitettyjä uskomuksia olivat eristäytyminen, hyödyttömyys ja taloudellinen kurjuus sekä masentuneisuus ja mielisairaudet. Uutela ym. (1994) tutki helsinkiläisten mielikuvia iäkkäistä ihmisistä ja totesi, että tutkittavilla esiintyi kielteisiä mielikuvia iäkkäiden työkykyisyyden, terveydentilan ja sukupuolisten halujen ja kykyjen suhteen. Vanhuuteen ja iäkkäisiin ihmisiin liittyi Palmoren (1990) tutkimusten mukaan myös positiivisia stereotyyppioita, joista yleisimpiä olivat kiltteys, viisaus, riippumattomuus, luotettavuus ja varakkuus. Iäkkäiden ajateltiin käyttävän myös poliittista valtaa, olevan onnellisia ja vapaita.

Vanhuutta ja iäkkäitä ihmisiä koskevia käsityksiä on tutkittu myös erityyppisillä asennemittareilla (McTavish 1971; Palmore 1990). Tutkimuksissa, joissa vanheneminen tai iäkkäät ihmiset ovat olleet asenteiden kohteina, on iäkkäät ihmiset pääsääntöisesti arvioitu nuoria kielteisemmin (Kite ja Johnson 1988; Aiken 1995). Ruoppila (1992) toteaa, että vanhenemisen muodostuvan helposti asennekokonaisuudeksi, koska se koskee jokaista ja ilmiö kohdataan väistämättä.

Tobin (1987) tutki stukturoidulla kyselylomakkeella yhdysvaltalaisen yliopistopöytäkirjoittajien mielikuvia japanilaisesta vanhuudesta. Tutkittavat uskoivat japanilaisten kunnioittavan ja huolehtivan iäkkäistä paremmin kuin amerikkalaisten. Tulosten mukaan kulttuuriset ja historialliset tekijät ovat muokanneet japanilaisten iäkkäiden ihmisten arvostusta sukulaisvelvollisuudesta juontuvasta perinteestä ja yhteiskunnan vertikaalisesta rakenteesta johtuen suuremmaksi kuin muualla teollistuneissa maissa. Koskisen (1984) mukaan Suomessa asennoiduttiin asennemittareiden tulosten mukaan iäkkäisiin suurin piirtein samalla tavoin kuin länsimaissa kulttuureissa yleensä.

Tornstam (1983) tutki Ruotsissa läänin ja kunnan vanhustenhuollossa työskentelevien ihmisten iäkkäisiin kohdistuvia asenteita. Mittarina hän käytti väittämiä, jotka koostuivat iäkkäitä koskevista faktoista. Hänen johtopäätöksensä oli, että negatiivisten tiedollisten asenteiden taustalla ovat yhteiskunnalliset tehokkuuden ja tuottavuuden vaatimukset. Kun iäkkäät ihmiset eivät toteuta niitä eläkkeelle siirryttyään, muuttuu kuva heistä negatiiviseksi.

Hurme (1986a) tutki jyvaskyläläisten koululaisten kirjoittamia aineita analysoimalla heidän käsityksiään isoäidistä. Lapset kuvasivat isoäitinsä yleensä myönteisesti ja itselleen läheiseksi. Hurme (1986b) jatkoi tutkimustaan lasten vanhuskäsityksistä stukturoidulla teemahaastattelulla. Tuloksissa hän luonnehti lasten käsityksiä realistisiksi ja moniulotteisiksi. Iäkkäiden persoonallisuus kuvattiin positiivisena, mutta vanhuuteen ja iäkkäisiin ihmisiin liittyvät fyysiset rajoitukset ja muutokset lapset kokivat kielteisinä. Kaksitoistavuotiaiden näkemysten katsottiin heijastavan voimaa, nuoruutta ja aktiivisuutta ihannoivan yhteiskunnan yleistä näkemystä.

Treharnen (1990) survey-tutkimuksessa mitattiin englantilaisten sairaanhoidon opiskelijoiden asenteita ennen ja jälkeen yleissairaalassa tapahtuvan vanhustenhoidon harjoittelun. Hän havaitsi opiskelijoiden asenteiden iäkkäitä kohtaan muuttuneen hieman alkuasetelmaa kielteisemmiksi harjoittelun aikana. Muutos ei selittynyt tutkimuksen mukaan työssä koetulla stressillä tai henkilökunnan asenteilla. Opiskelijat suhtautuivat iäkkäisiin ihmisiin hieman positiivisemmin kuin valmiit hoitajat, mutta kummankin ryhmän asennetta luonnehdittiin sanalla neutraali.

Englantilaiset Pursey ja Lucker (1995) tutkivat strukturoidun kyselyn ja teemahaastattelun avulla sairaanhoitajien asenteita vanhustenhoitotyötä ja työssään hoitamia iäkkäitä ihmisiä kohtaan. Tutkimuksessa johtopäätöksenä todettiin hoitajien haluttomuuden toimia vanhustenhoidossa johtuvan hoitajien kielteisistä asenteista iäkkäitä ihmisiä kohtaan. Negatiiviset asenteet johtuivat tutkimuksen mukaan iäkkäiden suuresta avun tarpeesta ja riippuvuudesta sekä hoitotyön rakenteellisista seikoista vanhustenhoidossa. Hoitajat kokivat suurempaa työtyytyväisyyttä hoitaessaan iäkkäitä yksilöinä, mutta harva hoitaja piti vanhustenhoitoa myönteisenä uravalintana. Tutkimuksissa havaittiin ero negatiivisen työhön ja työskentely-ympäristöön suhtautumisen ja huomattavasti positiivisemmän iäkkäisiin ihmisiin suhtautumisen välillä. Aikaisemmissa tutkimuksissa ei ehkä ole riittävästi korostettu näitä eroja. Yhdysvalloissa tehtyjen tutkimusten (Merjola-Partanen 1994) mukaan sairaanhoitajien on todettu asennoituvan iäkkäisiin ihmisiin myönteisemmin kuin vähemmän koulutettujen työntekijöiden. Toisaalta vähemmän koulutettu henkilökunta on usein sairaanhoitajaa tiiviimmässä kanssakäymisessä iäkkäiden kanssa.

Asennetutkimukset ovat tuottaneet tietoa myönteinen - neutraali - kielteinen jaottelun mukaisesti. Ruoppila (1992) toteaa, että asenteiden on useimmiten oletettu olevan yksidimensionaisia, jolloin ilmiön moniulotteisuus on yksinkertaistunut. Vanhuuteen liittyvässä asennoitumistutkimuksissa ei ole käytössä standardoituja menetelmiä ja saadut tulokset ovat vahvasti sidoksissa myös yhteiskunnallisesti ja historiallisesti, mikä on otettava huomioon tutkimuksia verrattaessa. Ruoppila (1992) kyseenalaistaa onko asennoituminen vanhuuteen ylipäättään ilmiönä olemassa ja mikäli on, onko se reliaabelisti tavoitettavissa ja mitattavissa? Ajatus lähtee tutkijan kritiikistä, jonka mukaan tutkijat ovat

valmiiksi olettaneet vanhuutta ja iäkkäitä ihmisiä koskevien asenteiden olevan olemassa ja tältä pohjalta laaditut mittausmenetelmät mittaavat niitä kohtuullisen reliabelisti. Samansuuntaista kritiikkiä ovat esittäneet Ingham ja Fielding (1985) tutkiessaan hoitohenkilökunnan iäkkäisiin kohdistamia asenteita. Samalla he totesivat kysymysten johdattelevan stereotyyppisiin valintoihin, koska moniulotteinen ilmiö on liiaksi yksinkertaistettu mitattavaan muotoon saatettaessa.

Uotinen (1995) tutki puolistrukturoitujen teemahaastattelujen avulla kuinka työikäiset ihmiset määrittivät vanhuutta. Tutkimus liittyi väljästi Jyväskylässä toteutettuun Ikivihreät-projektiin ja tarkastelukulmana käytettiin stereotypia-käsitettä. Tutkimuksen mukaan haastateltavat olivat tietoisia vanhuuteen liitettyjen stereotyyppien kielteisyydestä ja kuvasivat tuttua vanhaa ihmistä positiivisena poikkeuksena muihin iäkkäisiin ihmisiin verrattuna. Ilmeni, etteivät ikästereotyypit kielteisyydessään ja ristiriitaisuudessaan vaikuta kielteisellä tavalla tuttua iästä ihmistä koskevaan arvioon. Ihmisillä on kuitenkin taipumus yliarvioida vanhuuteen liittyviä vaikeuksia ja ongelmia.

Stereotyyppien keskinäistä suhdetta ovat tutkineet faktorianalyysillä mm. Brewer ym. (1981), Schmidt ja Boland (1986), Hummert (1990; 1994). Analyysit osoittivat stereotyyppien liittyvän usein yhteen niin, että analyysien tuloksena syntyi erilaisia "vanhustyyppisiä". Myönteiseen vanhustyyppiin liitettiin myönteisiä ominaisuuksia, kuten "täydellinen isovanhempi", kyky nauttia elämästä ja viisaus. Negatiivista tyyppiä luonnehtivat negatiiviset ominaisuudet, kuten huumorintajuttomuus ja katkeruus.

Suomalaisten nuorten vanhuskäsitystä kartoitettiin kolmiosaisessa peruskoululaisiin kohdistuvassa tutkimuksessa (Randell 1989). Ensimmäisessä osassa kerättiin taustatietoja mm. perheestä ja suhteista isovanhempisiin (Jyrkämä 1989). Toisessa osassa koululaiset kirjoittivat kertomuksen eläytymistekniikan (role playing) mukaisesti (Ronkainen 1989). Kolmannessa osassa nuoret arvioivat vastakkaisin adjektiivein tyypillistä vanhaa miestä, tyypillistä vanhaa naista, tyypillistä tyttöä ja poikaa (Randell 1989). Kirjoituksesta välittyi Ronkaisen (1989) mukaan sympaattinen suhtautuminen iäkkäisiin ihmisiin. Yhtenäistä vanhuskäsitystä ei kirjoitusten monimuotoisuudesta johtuen voitu rakentaa. Kirjoitusten sävy ei kuitenkaan ollut liioitellun myönteinen, vaan kirjoituksia leimasi

enemmänkin arkirealismi. Iäkkäiden uskottiin olevan elämäänsä tyytyväisiä tai ei niinkään tyytymättömiä. Iäkkäiden elämää ei pidetty huonona. Kirjoituksista oli nähtävissä kaksi toisilleen ristiriitaista suuntaa. Iäkkäät ihmiset nähtiin aktiivisina harrastajina ja maalaismummola ja -ukki oli näistä kertomuksista kadonnut. Toisten kertomusten mukaan iäkkäiden elämä keskittyi kotiin ja sisällön elämälle antoivat lapset ja lapsenlapset. Kertomukset erosivat sukupuolten mukaan vahvasti toisistaan ja tutkija totesi, ettei sukupuolittomuus ja roolien vaihtuminen ainakaan kertomusten tasolla näkynyt.

Yhteisenä piirteenä aikaisemman tutkimuksen pohjalta voidaan sanoa vanhuutta ja ikääntyviä ihmisiä koskevien käsitysten olevan keskenään ristiriitaisia ja sisältävän sekä kielteisenä että myönteisenä pidettäviä piirteitä (vrt. Hurme 1986a; Hurme 1986b; Rاندell 1989; Palmore 1990; Ruoppila 1992). Tutkimusasetelmia tarkasteltaessa sellaiset tutkimusasetelmat, joissa iäkästä ihmistä arvioitiin osana laajempaa joukkoa, tuottivat yksilötason arviointeja kielteisempiä ja stereotyyppisempiä mielikuvia arvioinnin kohteena olevista iäkkäistä ihmisistä. Lisäksi tutkittavien tiedonmäärä arviointikohteena olevista iäkkäistä ihmisistä vaikutti arviointiin niin, että mitä enemmän tutkittavalla oli tietoa arvioinnin kohteesta, sitä vähemmän hän turvautui arvioinnissaan kulttuurin yleisiin uskomuksiin ja stereotyyppisiin käsityksiin. (Kite ja Johnson 1988; Palmore 1990.) Hoitotyöntekijöihin suuntautuneissa tutkimuksissa tutkimusasetelmat eivät pysyneet selvästi erottelmaan itse työhön ja työympäristöön kohdistuneita asenteita iäkkäisiin kohdistuvista asenteista (vrt. Treharne 1990; Pursey ja Lucker 1995).

Aikaisemmissa tutkimuksissa metodiset valinnat ovat yksinkertaistaneet monimuotoisen ilmiön mitattavaan muotoon saatettaessa (vrt. Ruoppila 1992). Samalla ilmiön kontekstuaalisuus ja kieli merkitysten tuottajana on jäänyt taka alalle. Yhteiskuntamme puheen monimerkityksellisyyttä ja kielenkäytön tarkoituksellisuutta, joka aikaisemmissa tutkimuksissa on jäänyt vähälle huomiolle, valottaa mm. Hjeltin (1992) sanomalehdistön vanhuskuvaa koskeva tutkimus. Johtopäätelmissään hän toteaa, ettei tutkimuksessa voitu osoittaa sanomalehtiaineistolle yhtenäistä ja tyypillistä toistuvaa vanhuskäsitystä. Konstruktivismin mukaisesti moderni yhteiskunta tuottaa useita, joskus keskenään kilpailevia näkemyksiä vanhuudesta. Niiden tarkoitus on puheessa palvella eri päämää-

riä (vrt. Bööck 1997). Hjelt (1992) havaitsi tekstien tuottajien puhuvan ikääntymisestä korostaen omia tarkoituksiaan ja omaa näkökulmaansa.

Missä määrin tutkijat ovat onnistuneet tavoittamaan vanhuuteen ja iäkkäisiin ihmisiin liittyviä mielikuvia ja missä määrin niitä on mahdollista tavoittaa, on ensisijassa tutkimusmetodologinen kysymys (vrt. Uotinen 1995). Viimeaikainen diskurssianalyttinen tutkimus osoittaa mielenkiintoisella tavalla kuinka diskursiivisen lähestymistavan valinnalla on mahdollista tutkia vanhuuteen ja iäkkäisiin ihmisiin liittyvien merkitysten dynaamisuutta, moninaisuutta ja kompleksisuutta (vrt. Nikander 1995; Uotinen 1995; Bööck 1997). Gerontologisen tutkimuksen piirissä mielenkiinto diskurssianalyttisesti suuntautuneeseen tutkimukseen on vasta heräämässä (Nikander 1995). Koska tutkimusotteeni poikkeaa gerontologisen tutkimuksen valtavirroista, olen yrittänyt perustella tieteellisiä toimintatapoja nykyisen tietämykseni valossa.

3. DISKURSSIANALYYTTISEN TUTKIMUKSEN KESKEISIÄ PIIRTEITÄ

Tässä luvussa esittelen aineiston analysoinnissa käytetyn diskurssianalyttisen tutkimuksen keskeisiä metodologisia piirteitä. Tarkennan luvussa 5.2.1. tässä tutkimuksessa analyysin välineenä käytettyjä käsitteitä ja niiden määrittelyjä.

Kvalitatiivinen tutkimus on Eskolan ja Suorannan (1998) määrittelyn mukaan sosiaaliseen todellisuuteen kohdistuvaa tutkimusta, jossa todellisuutta kuvataan ja selitetään ensisijaisesti laadullisten ominaisuuksiensa avulla. Aineiston kokoamisen ja analysoinnin avulla pyritään paremmin ymmärtämään meitä ympäröivää todellisuutta. Laajemmin ymmärrettynä kvalitatiivinen tutkimustapa viittaa tutkimukseen, jossa käytetään tutkittavien itsensä joko kirjallisesti tai suullisesti tuottamaa aineistoa ja tutkijan aineistosta tuottamia havaintoja, jotka muutetaan kirjalliseen muotoon (Alasuutari 1993).

Kiinnostus kielenkäyttölliseen tutkimukseen on osa laajempaa yhteiskuntatieteissä tapahtunutta kielen ja kielenkäytön asemaa korostavaa paradigmaattista ja teoreettista kehitystä. Diskurssianalyttinen tutkimus on liitetty useissa tutkimuksissa puhutun kielen analysointiin. (mm. Wahlström 1992; Jaatinen 1996; Böök 1997; Saarenheimo 1997; Suoninen 1997.) Analyysiä on tehty myös kirjoitetuista teksteistä (mm. Hjelt 1992; Luukka 1995). Puhutut ja kirjoitetut tekstit eroavat toisistaan ennen kaikkea tekstin tuottamiseen käytettävissä olevan ajan määrän suhteen sekä vuorovaikutuksen luonteen suhteen. Puheelle ominainen tekstin tuottamisen ja muotoilun samanaikaisuus ja nopeus sekä suora vuorovaikutus kuulijan kanssa nostavat esiin puheen neuvottelevan luonteen. Kirjoitetusta tekstistä puheen ilmaisutapojen muotoilun vaiheet jäävät puuttumaan, koska kirjoittajalla on enemmän aikaa hioa ja miettiä sanottavaansa. Tällöin kirjoitettu teksti muodostuu suunnitelmallisemmaksi kokonaisuudeksi. Myös vuorovaikutuksen luonne kirjoitetussa tekstissä poikkeaa puhutusta tekstistä, koska tulkintatapahauta ei ole välitön. (Luukka 1995.)

Diskurssianalyysi nimikkeen alle sisältyy hyvin erilaisista lähtökohdista olevia tutkimussuuntauksia eikä diskurssianalyysiä voi määrittellä yhdeksi selkeästi rajatuksi tutkimusmenetelmäksi (Eskola 1991; Suoranta 1991; Nikander 1997). Tässä työssä diskurssianalyysi mielletään väljäksi teoreettiseksi ajattelutavaksi, jonka sisällä voi hyödyntää erilaisia menetelmällisiä sovelluksia ja painopistealueita (vrt. Jokinen ym. 1993; Saarenheimo 1997). Keskeinen, läpi työn kulkeva suuntaus, johon tukeudun mm. käsitteiden määrittelyssä, liittyy ei-kriittiseksi diskurssianalyysiksi luonnehditun koulukunnan lähestymistapaan, jota edustavat Potter ja Wetherell (1987). Brittiläisellä suuntauksella on yhteyksiä kahteen muuhun diskurssianalyttiseen suuntaukseen: Gilbertin ja Mulcayn kehittämään tieteellisiä puhetapoja tarkastelleeseen diskurssianalyysiin sekä Foucaultin kehittämään yhteiskunnan sosiaalisia käytäntöjä, instituutioita ja valtarakenteita tarkastelleeseen diskurssianalyysiin. Lisäksi suuntaus on saanut vaikutteita keskusteluanalyysistä ja retoriikasta. (Jokinen ym. 1993; Luukka 1995.)

Diskurssianalyttikkojen keskeinen kiinnostuksen painopiste on tuotettu kieli. Päivittäinen kommunikaatiomme ja vuorovaikutuksemme perustuu kieleen, jota tässä tutkimuksessa tarkastellaan lausetta yleisemmällä tasolla. Kielen avulla me keräämme ja välitämme tietoa ja kieli toimii myös uudelleentulkinnan välineenä. Kielen avulla voidaan myös tyypittää kokemuksia, sillä kieli sisältää kategoriat, joita käytämme itsemme ja toisten ymmärtämiseen. (Potter ja Wetherell 1987; Jokinen ym. 1993; Böök 1997.)

Kielemme kiinnittyvät laaja tietovarasto, moniulotteiset yhteiskunnalliset rakenteet, käytännöt, arvot ja ideologiat. Sosiaalinen yhteisö vaikuttaa siihen, millaista kieltä erilaisissa tilanteissa käytämme, kun haluamme tulla ymmärretyksi. Vaikka ymmärretyksi tuleminen edellyttää usein pitäytymistä kulttuurin totunnaisissa esittämisen tavoissa, nämä puhekäytännöt eivät ne kuitenkaan muodosta tiukkojen sääntöjen kaltaisia normeja. Kielen käyttäjällä on mahdollisuus valita käyttämänsä kielelliset ilmaisut laajoista kulttuurisesti määräytyvistä kielellistä vaihtoehdoista. Tämän seurauksena kielenkäytöllä on mahdollisuus muotoutua varioivaksi ja monitulkinnaiseksi. Samalla kumoutuu ajatus kielestä neutraalina asioiden kuvaajana tai heijastajana ja kielenkäyttö nähdään tässä tutkimuksessa aktiivisena toimintana. Sen avulla luodaan todellisuutta, siitä tuotetaan erilaisia versioita ja esitetään niitä tietynlaisesta näkökulmasta tiettyä

tarkoitusta varten. (Jokinen ja Juhila 1991a; Suoranta 1991; Luukka 1995; Nikander 1997.)

Diskurssianalyysi on merkitysten tutkimista. Opiskelijoiden tuottamia kirjoituksia vanhuudesta voidaan tarkastella sosiaalisena konstruktiona, missä kielen käyttö tuottaa ja uusintaa esimerkiksi erilaisia vanhuuteen ja ikääntyneisiin ihmisiin liittyviä merkityksiä. Merkitysten tutkimisessa on kahdenlaista lähestymistapaa. Ensinnäkin sosiaalista todellisuutta on mahdollista lähestyä subjektin asioille antaman merkityksen tai heidän toimintaansa liittämällä mielen kautta. Toinen, diskurssianalyttisen ajattelun näkökulma, on koodinäkökulma. Tällöin merkkijärjestelmät ja niiden tulkintasäännöt perustuvat keskinäiseen ymmärrettävyyteen. Kiinnostus kohdistuu siihen, miten tutkimuskohde saa merkityksen suhteessa toisiin merkityksiin ja miten merkitykset rakentuvat sosiaalisessa käytännössä. (Jokinen ja Juhila 1991b.) Tähän liittyy läheisesti diskurssien kontekstuaalisuus eli tuotettujen merkitysten kiinnittäminen aikaan ja paikkaan. Esimerkiksi vanhuutta ja iäkkäitä ihmisiä koskevat puheikäytännöt ja vanhuuteen liitetyt merkitykset ovat vaihdelleet eri aikakausina. Samoin kielenkäyttö on erilaista opettajan puhuessa oppilaille kuin hänen puhuessaan kotona ruokapöytäkeskustelussa. Myös historia on kielessä läsnä. Uudet puheikäytännöt, jotka synnyttävät merkityksiä ovat rakentuneet osittain jo menneisyydessä. Merkityksiä sisältävät puheikäytännöt esiintyvät usein rinnakkain tai päällekkäin ja muotoutuvat uusiksi osana vanhoja puheikäytäntöjä ja suhteessa uusiin puheikäytäntöihin. (Jokinen ym. 1993; Böök 1997.)

Kielenkäyttömme on täynnä merkityseroihin perustuvia luokitteluja kuten savolaiset ja hämäläiset, nuoret ja vanhat. Merkityserot voivat olla myös hierarkisesti ymmärrettyjä, kuten ylempi ja alempi sosiaaliluokka. (Suoninen 1997.) Merkitykset vakiintuvat sosiaalisissa prosesseissa melko pysyviksi niin, ettei yksi toimija kykene murtamaan niitä ja näin sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta inhimilliset merkitykset syntyvät tai synnytetään kulttuurin puheikäytännöissä ja ne ilmenevät kielessä. Merkityksistä rakentuu verrattain ristiriidattomia kielenkäytön alueita merkityssysteemejä. (Eskola 1991; Saarenheimo 1997.) Tässä tutkimuksessa kielenkäytön seurauksena syntyvät, vanhuuteen liittyvät merkityssysteemit ovat tutkimuksen mielenkiinnon keskeinen kohde.

Nimitän tekstissä rakentuvia merkityssysteemejä repertuaareiksi. Repertuaari -käsitteen analyysin välineenä määrittelen tarkemmin luvussa 5.2.1.

Kielenkäyttö ei ole pelkkää asioiden kuvaamista, vaan ihmiset käyttävät kieltä eri tavoin pyrkimässään erilaisiin päämääriin. Kielenkäytöllä on aina jokin funktio eli tehtävä ja tavoite, jolla on seurauksia tuottava luonne. (Luukka 1995.) Potter ja Wetherell (1987) liittävät funktion käsitteeseen laajasti vuorovaikutustilanteisiin liittyvät seikat sekä ideologiset seuraukset. Vuorovaikutustilanteeseen liittyviä funktioita voisi olla esimerkiksi selityksen antaminen, oikeuttaminen ja syyttäminen. Ideologisia seurauksia voisi olla esimerkiksi uskomusjärjestelmän ylläpito tai yhteiskunnallisen vallankäytön legitimointi. Funktiolla ei aina tarkoiteta toimijan itsensä tarkoittamaa vaikutusta, vaan huomio kiinnitetään pikemminkin siihen, mitkä kielenkäytön funktiot ovat potentiaalisina läsnä ja millaisia asiantiloja niillä tuotetaan (Suoninen 1997). Erilaisten funktioiden myötä kielenkäyttötavat vaihtelevat ja syntyvät erilaisia puhetapoja. Kielenkäytön variaatioita eli vaihtelua voidaan käyttää analyttisenä vihjeenä kielenkäytön funktioille. (Jokinen ym. 1993.)

4. TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tässä työssä tarkastelen lähihoitajaopiskelijoiden tuottamia kirjoituksia vanhuudesta. Tarkastelen millaisia merkityssysteemejä eli repertuaareja vanhuutta koskeva kerronta sisältää ja muuttuvatko merkityssysteemit puheen kontekstin, funktion ja kertojan position mukaan.

5. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Seuraavaksi esittelen, kuinka toteutin tutkimuksen. Luku 5.1. sisältää kuvauksen tutkimusaineiston valinnasta ja tutkimusaineiston keruusta. Samalla reflektoin sekä omaa että tekstien tuottajien suhdetta tutkimukseen ja määrittelen oman paikkani tutkijana. Luku 5.2. käsittelee aineiston analyysia. Luku on jaettu osiin niin, että luku 5.2.1. sisältää tarkempaa määrittelyä analyysissä käyttämistäni käsitteistä. Luvussa 5.2.2. kuvaan yksityiskohtaisesti, kuinka suoritin aineistoni analysoinnin.

5.1. Tutkimusaineiston valinta ja aineiston keruu

Aikaisempi koulutukseni sairaanhoitajana ja tulevaisuudessa vanhustyön kouluttajana suuntasi tutkimuksellista mielenkiintoani johonkin terveydenhuollon ammattiryhmään. Olin kuullut useilta opettajilta opiskelijoiden vähäisestä kiinnostuksesta vanhustyöhön ja oletin vanhuuteen ja iäkkäisiin ihmisiin liittyvillä mielikuvilla olevan jotain tekemistä asian kanssa. Tutkimukseni suuntautui tässä vaiheessa vanhuuskuvaan ja keräsin lähihoitajaopiskelijoiden kirjoitelmia tarkoitukseni analysoida niitä sisällönerittelyn avulla. Tämän tyyppisessä tutkimuksessa kirjoitelmia tutkimusaineistona ovat aiemmin käyttäneet mm. Ronkainen (1989) ja Hurme (1986a) tutkiessaan nuorten vanhuskäsityksiä. Heidän kokemuksensa mukaan kirjoitelmien avulla on mahdollista tavoittaa tutkittavien oma ääni ja ilmaisullinen rikkaus.

Ainekirjoitus tapahtui Mikkelin Ammatti-Instituutin sosiaali- ja terveystalon Otavan toimipisteessä toukokuussa 1998, jolloin opiskelijat olivat olleet koulutuksessa yhden lukukauden. Opettaja jakoi opiskelijoille kirjoituspaperin ja alkuinstruktion (liite 1) yhteydessä olevat kirjalliset ohjeet. Kirjoitusaikaa oli varattu 45 minuuttia. Kaikki opiskelijat eivät käyttäneet kokonaisuudessaan annettua aikaa. Ennen tehtävän jakoa opis-

kelijoille kerrottiin, että osallistuminen tutkimukseen oli vapaaehtoista. Kirjoittajat valitsivat aiheiden ”Minä ja tuntemani vanha ihminen” ja ”Minä vanhana” välillä.

Alkuinstruktion muotoiluun vaikutti aikaisemman tutkimuksen pohjalta tekemäni kaksi keskeistä havaintoa. Ensiksikin Kite ja Johnson (1988) olivat havainneet sellaisten tutkimusasetelmien, joissa iäkkäitä ihmisiä tarkastellaan yksilötasolla tuottavan ryhmätason tarkastelua positiivisempia piirteitä arvioinnin kohteesta. Toinen keskeinen havainto liittyi tutkittavilla käytössä olevaan tiedonmäärään arviointinsa kohteesta. Palmore (1990) havaitsi kulttuuristen stereotyyppien aktivoituvan tutkimusasetelmissä, joissa tutkittavilla on vähän tai ei ollenkaan tietoa arvioinnin kohteena olevasta iäkkästä ihmisestä. Suuntasin siis aikaisempien tutkimusten antaman tiedon perusteella alkuinstruktion niin, että se suuntaisi tutkittavien mielikuvia yksilötason tuttua iäkkäistä ihmisistä koskevaan kerrontaan.

Olen tietoinen ikääntymiseen ja ikääntyneisiin liitettyjen termien merkitysten kiistelystä sisällöistä. Alkuinstruktiota muotoillessani mietin iäkkästä ihmistä kuvaavien termien ”vanha” ja ”ikäntynyt” käyttöä. Päädyin kansantajuiseen puhekielen termiin ”vanha” ihminen, joka CD-Perussanakirjassa (Haarala ym. 1997) määritellään käytettäväksi ’ihmisestä tai yleensä elollisesta olennosta, jolla on paljon ikää, joka on elänyt, ollut (jonakin, jossakin tehtävässä tai muuta sellaista) kauan’. Aineistonkeruussa käytetyt alkuinstruktiot testasin tehtävänannon selkeyden ja aiheen kattavuuden varmistamiseksi Jämsän terveydenhuolto-oppilaitoksen kuudella lähihoitajaopiskelijalla ennen varsinaisen tutkimuksen aineistonkeruuta.

Kirjoitelma on eräänlainen tarina. Kenyon (1994) kuvaa tarinaa näin: ”Me emme ainoastaan kerro tarinoita, vaan olemme tarinoita.” Me luomme kuvauksia itsellemme ja muille omien kokemustemme, toiveidemme ja pelkojemme pohjalta. Kerrontamme tulee aina liittää siihen kontekstiin, missä niitä tuotetaan ja on muistettava, että se on tuotettu aina jotain tarkoitusta varten. Näkökulmamme saattaa muuttua tilanteen, kertomisen ja kokemusten myötä. Tuotettujen kirjoitusten kontekstina voidaan pitää laajassa näkökulmassa yhteiskuntaamme ja suppeammassa näkökulmasta katsoen hoitotyön ammattiin valmistuvien yhteisöä. Lisäksi jokaisella kirjoittajalla on oma henkilökohtai-

nen henkilöhistoriansa, jonka pohjalta hän prosessoii tuottamansa tekstin. Tässä tutkimuksessa henkilöhistoriallinen konteksti kietoutuu osittain kuvauksiin kuten seuraavaksi esitetävässä esimerkissä.

Esim.

1 *"Minulla on anoppi,*

2 *joka on tällä hetkellä 86 vuotias.*

3 *Olin noin 20 vuotias kun menin naimisiin*

4 *ja olen perheineni asunut hänen kanssaan samassa talossa,*

5 *mutta eri taloudessa 26 vuotta."*

Edellä olevassa esimerkissä kirjoittaja määrittää oman paikkansa kertojana valottamalla henkilöhistoriaansa riveillä 3-5. Pitkällä läheisen asumisen kokemuksella hän legitimoii oikeutensa kertoa anopistaan. Samalla hän määrittää oman kertojaposition miniänä ja luo kerronnan kohteelle anoppiposition. Toisaalta kirjoittajalla on varmasti ollut muitakin "tuntemiaan" vanhoja ihmisiä, joiden joukosta hän kerronnan kohteensa valitsi, ja jotka osaltaan ovat vaikuttaneet hänen nykyiseen kerrontaansa. Näiltä, tekstien ulkopuolelle sijoituvilta osilta, henkilöhistoria jää tässä tutkimuksessa aineistonkeruun menetelmästä johtuen tutkijan tavoittamattomiin.

Diskurssianalyttisen lähestymistavan valitseminen tutkimuksen lähestymistavaksi ei ollut täysin mutkatonta. Aineistonkeruuvaiheessa tarkoitukseni oli analysoida aineistoa ni sisällönerittelyn avulla. Ohjaajani ja aikaisempien tutkimusten pohjalta tekemäni havainnot suuntasivat mielenkiintoani kielenkäyttöön liittyvän tutkimuksen piiriin. Siirryin tarkastelemaan diskurssianalyttistä tutkimusotetta ja havaitsin kielenkäyttöön suuntautuvan tutkimuksen avaavan uutta näkökulmaa aiemmin paljon tutkittuun aiheeseen. Lopulliseen valintaani tutkia juuri lähihoitajaopiskelijoiden kirjoituksia vanhuudesta vaikutti tietoisuuteni siitä, että tulevaisuudessa suurin osa toisen asteen sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon suorittaneista tulee toimimaan hoito- ja huolenpitotyössä sektoreilla, jossa suuri osa asiakkaista on iäkkäitä. Tulevana kouluttajana on tärkeää tietää, millaisia mielikuvia opiskelijat liittävät vanhuuteen ja iäkkäisiin ihmisiin ja kuinka niitä kielenkäytössä tuotetaan.

Havaitsin melko pian aineiston olevan liian suuri ja aikaa vievä diskurssianalyttiselle tutkimusotteelle. Päätin rajata sen alkuinstruktiosta ”Minä ja tuntemani vanha ihminen”-tuotettuihin teksteihin. Tekstejä oli yksitoista. Rajaus oli mielestäni perusteltu, sillä laadullisessa tutkimuksessa aineiston määrä perustuu harkintaan, koska tutkimuksen tavoitteena ei ole tilastollinen yleistäminen, vaan tiedon lisääminen tutkittavasta ilmiöstä (Eskola ja Suoranta 1998). Potter ja Wetherell (1987) korostavat, että diskurssianalyttisessä tutkimuksessa pienet aineistot ovat sisällöllisesti riittäviä ja uutta näkökulmaa antavia kulloinkin tarkasteltavaan asiaan. Eskola ja Suoranta (1998) pitävät muutaman haastattelun aineistoja informaatioiltaan riittävinä ja toteavat suurten aineistojen lisäävän ainoastaan työmäärää. Yhtenä laadullisen aineiston koon määrittelevänä sääntönä pidetään saturaatiota, jossa uudet tapaukset eivät tuota enää tutkimusongelman kannalta uutta tietoa. Saturaatiota oli nähtävissä jo näinkin pienessä aineistossa.

5.2. Aineiston analyysi

5.2.1. Analyysissa käytetyt käsitteet

Termit diskurssi ja repertuaari ovat toistensa synonyymeja. Niillä tarkoitetaan sosiaalisissa käytännöissä rakentuvia ja samalla sosiaalista todellisuutta rakentavia merkityssystemejä, jotka muotoutuvat kielessä ja kielenkäytössä. Valitsin repertuaarin analyysiyksiköksi erottaakseni sen selkeästi useissa tutkimuksissa epämääräisemmin käytetystä diskurssi-termistä. Repertuaari-käsitteen käyttöä puoltaa myös teoreettinen suuntautumiseni Potterin ja Wetherellin soveltamaan ei-kriittisen koulukunnan lähestymistapaan erotuksena diskurssianalyysin muista suuntauksista. (Jokinen ym. 1993, Suoninen 1997, Böök 1997.) Keskeistä on ymmärtää repertuaarit tulokseksi tutkijan tulkinnoista, joita hän tuottaa analysoitavasta raaka-aineistosta. Raaka-aineistoa, jolla tarkoitan opiskelijoiden tuottamia kirjallisia tekstejä, nimitän synonyymisesti puheeksi tai teksteiksi. (vrt. Luukka 1995.)

Tässä tutkimuksessa repertuaariksi ymmärretään suhteellisen eheä kielenkäyttötapa, joka muodostaa oman merkityssysteeminsä (Potter ja Wetherell 1987). Repertuaarit ovat strukturalistisesti ajateltuna järjestelmä merkityksiä. Ne ovat eräänlaisia rakennusvälineitä, joita käytetään puheessa rakentamaan erilaisia versioita toiminnoista, itsestä ja sosiaalista rakenteista. Repertuaarit kielellisenä resurssina konstruoivat erilaisia puheta-
poja ja antavat mahdollisuuden tiettyjen toimintojen ilmenemiseen. Erilaiset repertuaarit rakentavat vanhuutta erilaisilla tavoilla ja määrittelevät tekstin toimijat eri tavoilla samalla kun ylläpitävät erilaisia puheta-
poja ja muokkaavat sosiaalisia käytäntöjä. (Böök 1997.)

Repertuaarin tunnistamiseen olen käyttänyt samankaltaisten rakenteiden toistumista (esimerkiksi ”me nuoret - ne vanhat”), tietyyntyyppisen sanaston toistumista (esimerkiksi medikaalinen sanasto - tunnesanasto) sekä toimijan positiota (objekti - subjekti). Tässä tutkimuksessa ikäpuheen analysoinnissa keskeistä on tarkastella sisällöllisesti, mistä opiskelijat puhuvat. Laajentaakseni analyysia siihen, miten ikäpuheeseen liittyvät merkitykset muuttuvat puheen kontekstin, funktion ja kertojan position mukaan, pyrin yhdistämään aineiston sisällön ja muodon yhtäaikaista tarkastelua. Koska sisällöt luovat erilaisia muotoja ja päinvastoin, on analyttisen välineen pystyttävä yhdistämään nämä molemmat. Repertuaari analyttisenä välineenä antaa tähän Suonisen (1997) ja Böökin (1997) tutkimusten mukaan käyttökelpoisen välineen.

Toinen keskeinen käsite tämän tutkimuksen ymmärtämisen kannalta on Nikanderin (1995) käyttämä position käsite. Kuten jo aiemmin ilmeni, yksilöt ovat konstruktionistisen suuntauksen mukaisesti tietyssä institutionaalisessa ja diskursiivisissa käytänteissä rakennettuja subjekteja, eivätkä valmiiksi määriteltyjä olentoja. Voidaankin olettaa (vrt. Jokinen ym. 1993; Suoninen 1997), etteivät repertuaarien käyttäjät kuvastu yhtenäisenä joukkona, vaan kirjoittajien ja kirjoituksen kohteena olevien vanhojen ihmisten positiot vaihtelevat repertuaarien myötä. Tästä seuraa, että tietyn position sisällä ihminen näkee maailman sen välityksellä ja käyttää sen kautta relevanteiksi tulevia ilmauksia ja käsitteitä. Positio rakentuu kirjoittajan olettamista ominaisuuksista, velvollisuuksista ja oikeuksista. Tässä tutkimuksessa tarkastelen kirjoittajan itselleen ottamaa positiota sekä

vanhan ihmisen positiota, jonka kirjoittaja antaa kirjoituksensa kohteena olevalle vanhalle ihmiselle.

Tässä tutkimuksessa tulkitut funktiot ovat lähinnä tilannekohtaisia funktioita, jotka liittyvät kirjoituskontekstiin (katso luku 3). Kielenkäytön funktiot liittyvät läheisesti positioiden tuottamiseen niin, että positiot rakennetaan palvelemaan kielenkäytön funktioita ja päinvastoin. Ideologisten funktioiden pohdinta, jossa kiinnostuksen kohteena on millaisia yksittäisen vuorovaikutustilanteen ylittäviä seurauksia kielenkäytöllä on, olisi johtanut repertuaarien valtasuhteiden tarkempaan analyysiin, joka ei kuulu tämän tutkimuksen intresseihin. Potterin ja Wetherellin repertuaarianalyysia on arvosteltu tämän ns. kriittisen aspektin soveltamisen vähyydestä. (Jokinen ym. 1993; Bööck 1997)

5.2.2. Analyysin eteneminen

Aineiston analysoinnin tarkoituksena on luoda selkeyttä laadulliseen aineistoon, jotta sen sisältämän informaation perusteella voitaisiin tehdä perusteltuja ja valideja johtopäätöksiä (vrt. Mäkelä 1990; Eskola ja Suoranta 1998). Aineiston status on diskurssianalyttisesti suuntautuneessa tutkimuksessa poikkeuksellisen korkea, koska aineiston ei ajatella heijastavan ulkoista tai sisäistä todellisuutta, vaan se on todellisuutta itseään (Eskola 1991; Jokinen ja Juhila 1991b, Jokinen ym. 1993). Analysoinnin ja raportoinnin kannalta aineiston korkea status merkitsee sitä, että tekstiä eritellään yksityiskohtaisesti. Esittämieni runsaiden autenttisten tekstikatkelmien tarkoitus on selvittää, miten tutkimuksessa tehdyt tulkinnat ovat rakentuneet. Näiden näytteiden avulla lukijalla on mahdollisuus seurata analyysin kulkua, jolloin tutkijan päättely lukijan arvioitavissa. (vrt. Mäkelä 1990; Saarenheimo 1997; Eskola ja Suoranta 1998.)

Diskurssianalyttiseen tutkimukseen liittyy kielenkäytön tulkinnallisuus. On huomioitava, että myös tutkijan tulkinnat ovat suhteellisia ja riippuvaisia noudatetuista tulkintakäytännöistä eivätkä yleispäteviä tai faktisia. Tutkimuksen luotettavuuden parantami-

seksi olen pohtinut analyysin kulkua ja päättelyä helpottavien autenttisten lainausten lisäksi jatkuvasti työni edetessä omaa kielenkäyttöäni ja suhdettani tutkittavaan ilmiöön. Jakaessani tutkittavien kanssa saman merkitysten maailman, hyväksyn tutkijan ja kohteen toisiinsa kietoutumisen. Olen osa tutkimustani, mutta tunnistamalla lähtökohtani ja sitoumukseni olen pyrkinyt määrittelemään oman paikkani tutkimuksen kulussa mahdollisimman näkyvästi. Tämä auttaa lukijaa, joka tutkimusprosessia seurattaessaan voi mielessään hyväksyä tai hylätä tutkimuksen kuluessa tekemäni ratkaisut. (vrt. Saarenheimo 1997; Suoninen 1997.)

Aloitin aineiston analyysin lukemalla toistuvasti yhtätoista analyysin kohteeksi valitsemaani kirjoitelmaa saadakseni kokonaiskuvan aineistosta. Kirjoitukset olivat eri pituisia vaihdellen puolesta konseptiarkin sivusta puoleen konseptiin. Tekstien luettavuus vaihteli käsialoittain. Kirjoitin kirjoitelmat puhtaaksi helpottaakseni myöhemmässä vaiheessa niiden käsittelyä analyysin yhteydessä.

Siirryin kvantifioimaan aineistoa saadakseni tuntumaa tekstimassan hallintaan Eskolan ja Suorannan (1998) ohjeistuksen mukaisesti. Aineiston määrällisen esittelyn on tarkoitus antaa myös lukijalle raamit ja karkean kuvan aineistosta, jonka kanssa työskentelen.

Kaikki 11 kirjoittajaa olivat naisia. Viisi kirjoittajaa oli 16-vuotiaita. Yksi kirjoittajista oli 18-vuotias, kaksi kirjoittajaa oli 19-vuotiaita. Ainoastaan kolme kirjoittajista oli yli 20-vuotiaita: yksi 22-vuotias, 38-vuotias ja 47-vuotias kirjoittaja. Opiskelijoiden iän keskiarvo oli 22 vuotta. Vastaajista kolmella oli jokin aikaisempi ammattitutkinto takanaan ennen lähihoitajakoulutusta. Näistä numeerisesti esitetyistä esitiedoista voidaan päätellä kirjoittajien olevan varsin nuoria ja heillä on vähän, jos ollenkaan, hoitotyön kokemusta.

Kertomukset olivat pisimmillään 380 sanaa ja lyhimmillään 88 sanaa. Kaikkien kirjoitusten sanojen keskiarvo oli 234 sanaa. Kaksi kirjoittajista kohdisti kuvauksensa työn tai harjoittelun kautta tuntemaansa vanhaan ihmiseen, kahdeksan omaa isovanhempaan ja yksi kirjoittaja kuvasi anoppiaan. Jatkossa tarkastelen aineistoa kokonaisuutena erottelematta eri ikäisten kirjoittajien tekstejä. Mielestäni linjaus on perusteltu, koska

tutkimuksellinen mielenkiinto ei kohdistu varsinaisesti yksilötason puheeseen, vaan mielenkiinnon kohteena on opiskelijoiden tuottama puhe vanhoista ihmisistä osana yhteiskunnassa vallitsevia puhetapoja.

Olen helpottanut lukijaa halutessaan identifioimaan tekstit koodaamalla ne A, B ja C luokkaan. Luokka A tarkoittaa ikäryhmää 16-vuotiaat, luokka B ikäryhmää 18-22-vuotias ja luokka C 38-47 -vuotias. Luokkatunnuksen jälkeen käytän + tai – merkkiä osoittaakseni onko kirjoittajalla aikaisempaa ammatillista koulutusta. Tämän lisäksi numeroin kaikki kirjoitukset juoksevilla numerolla yhdestä yhteentoista auttaakseni lukijaa erottamaan, mistä kirjoituksesta esimerkkikatkelman olen ottanut. Esimerkiksi tekstikatkelman edessä oleva tunnus A-/2 tarkoittaa kirjoitusta, jonka on kirjoittanut 16-vuotias, aikaisempaa ammattikoulutusta vailla oleva lähihoitajaopiskelija ja kyseessä on kirjoitelma, jonka olen numeroinut järjestysnumerolla kaksi. Olen numeroinut esimerkit riveittäin, jotta lukijan on helppo seurata mihin osaan katkelmassa viittaa.

Useiden toistuvien lukukertojen ja kvalifikaation jälkeen teemoittelin tekstit väljästi päästäkseni selville siitä, mistä teksteissä puhutaan. Havaitsin kuitenkin melko pian kirjoittajan itselleen ja kirjoituksen kohteelle asettaman positioinnin vaikuttavan merkittävästi kerronnan kulkuun. Esitän seuraavien katkelmien avulla kuinka kirjoittaja positioi itsensä lapsenlapsiksi (yksityispersoonaa) ja hoitajaksi (ammattipersoonaa).

A-/2

- 1 *"Emme ole päässeet vielä kentälle harjoittelemaan,*
- 2 *joten vanhuksista ei ole "sillä lailla" kokemusta.*
- 3 *Mutta kuitenkin olen koko ikäni ollut muuten heidän kanssaan tekemisissä.*
- 4 *Ja kun äiti on töissä vanhainkodissa,*
- 5 *niin pakostihan heihin törmää...*
- 6 *Mutta kuitenkin aion siis nyt kertoa tuntemastani vanhasta ihmisestä:*
- 7 *meidän papasta."*

Ylläolevassa esimerkkikatkelmassa (A-/2) kirjoittaja luo eron tuntemansa pappaan ja muihin vanhoihin ihmisiin. Kirjoittajan toteamus "sillä lailla kokemusta" sisältää ajatuksen, että on olemassa monenlaista kokemusta vanhuudesta ja vanhuksista (rivi 2). Muut vanhat ihmiset liitetään tekstissä äidin työn kautta tutuksi tulleisiin rivien 3 ja 4 mukaisesti. Juuri hoitotyön kentällä, vanhainkodissa, saadaan kokemusta näistä muista

vanhoista ihmisistä. ”Kentällä harjoittelu” legitimoisi kirjoittajan kertomaan myös muista vanhoista ihmisistä. Kirjoittaja ei kuitenkaan ole ”kentällä harjoitellut”, eikä hän katso äidin työn kautta tavattujen vanhojen ihmisten vielä oikeuttavan häntä puhumaan vanhuksista yleensä. Näin hän valitsee kirjoituksensa kohteeksi ”meidän papan”. Samalla hän tuottaa itsensä sekä kokeneena että kokemattomana suhteessa vanhoihin ihmisiin. Kentällä harjoittelu ja tässä esimerkissä sen nimenomainen puute on tulkintani mukaan myös merkinä ammattislangin käytöstä. Tästä näkökulmasta käsin kirjoittaja siirtäisi kuvauksensa kohti ammattimaisempaa kuvausta, vanhainkodin vanhoihin ihmisiin.

Kirjoituksensa johdantosekvenssissä (vrt. Juhila 1993; Routarinne 1997) kirjoittaja tekee tilaa kerronnalle ja samalla määrittelee positiotaan kertomuksen kannalta. Kirjoittaja ottaa itselleen lapsenlapsen position, jota hän perustelee vähäisellä hoitotyön kokemuksella. Kirjoituksen funktio on perustella valintaan johtaneita seikkoja, jonka vuoksi hän päätyi kirjoittamaan omasta papasta. Kirjoittaja tuo samalla esille tietämyksensä erilaisista vanhuksista ja erottelee muut vanhukset ”tuntemastaan vanhuksesta, papasta” vähäisen hoitotyön kokemuksen perusteella. Kirjoittaja tuottaa näin itsensä tekemistään valinnoista tietoisena subjektina, jonka tehtävä on kertoa tuntemastaan vanhasta ihmisestä. Vanhan ihmisen positioksi muodostuu mahdollisuus erilaisuuteen vanhuudessa. Tässä tekstissä erilaisuutta edustaa laitosvanhuus ja vastakohtana sille on vanhuus, jota pappi edustaa. Rakenteeltaan teksti koostuu erottelevista ilmaisuista kuten heihin ja meihin ilmaisuissa ”heidän kanssaan tekemisissä” ja ”meidän papasta” (rivit 3 ja 7).

Samassa esimerkkikatkelmassa (A-/2) on tulkintani mukaan nähtävissä myös tekstin tuottajan mielikuva tekstin tulevasta tulkintatapahtumasta ja kommunikointi gradutyötä tekevän terveystieteiden opiskelijan kanssa. Kirjoittajan voi katsoa määrittelevän omaa positiotaan lähihoitajaopiskelijoita tutkivalle tutkijalle. Tulkitsen kirjoittajan saaman alkuinstruktion suunnanneen hänen ajatustaan hoidettaviin vanhoihin ihmisiin. Seikka, että kirjoittaja joutuu perustelemaan valintaansa, sisältää implisiittisen olettamuksen tutkijan halusta kuulla jostain muusta, kuin mistä kirjoittaja haluaa kertoa. Olen siis kirjoituksissa kaiken aikaa läsnä tutkijana, jolle kertomukset on kirjoitettu jostain, kirjoittajien päättämästä näkökulmasta käsin.

Seuraavassa katkelmassa (C+/1) kirjoittajan ja hänen tuntemansa vanhan ihmisen positio muotoutuu edelliselle katkelmalle (A-/2) vastakkaiseksi. Tässä esimerkissä päädytään hoitajan ammattipersonan positioon ja tuntemalle vanhalle ihmiselle annetaan hoidettavan positio.

Esim. C+/ 1

- 1 *"Olen työskennellyt noin kaksi vuotta vanhusten parissa,*
- 2 *joten nähnyt monenlaisia tapauksia.*
- 3 *Mieleenpaimuin kuitenkin oli käytännön harjoittelussa*
- 4 *vanhainkodissa minulle osoitettu ns. oma vanhus,*
- 5 *jonka omahoitajana toimin sen viikkoisen harjoittelun ajan."*

Tässäkin kirjoitelmassa kirjoittaja määrittää ensin oman paikkansa kertojana. Kirjoittaja osoittaa oikeutuksensa kertoa laitosvanhuksesta perustellen sitä työskentelyllään vanhusten parissa (rivi 1). Kirjoittaja on nähnyt monenlaisia "tapauksia" (rivi 2) ja valitsee kerronnan kohteeksi vanhainkodin käytännönharjoittelussa tuntemansa vanhuksen (rivit 3 ja 4). Maininta käytännön harjoittelusta hoitotyön kentällä, johon kirjoittaja viittaa (rivit 1, 3 ja 4) on tarkoitettu vakuuttamaan lukija kertojan pätevyydestä "hoitajan ääneen", josta positioista hän kirjoituksensa kohdetta kuvaa. Tässä tekstissä kerronnan kohteen positioiksi annetaan "oma vanhus" (rivi 4), joka on laitosvanhus. Käyttämällä termiä "oma vanhus" kirjoittaja erottaa "todelliset omat vanhukset" hoitotyön kentällä tapaamista vanhoista ihmisistä.

Edellisten katkelmien (A-/2 ja C+/1) tarkoituksena oli osoittaa kuinka puhetaojen rakentumiseen vaikuttaa keskeisesti kirjoittajan itselleen ja kuvauksen kohteena olevalle vanhalle ihmiselle rakennettu positio. Teksti muotoutui sen mukaan puhuttiinko "meidän omasta" vanhasta ihmisestä eli yksityishenkilöstä, jolloin kuvaus kohdentui tässä aineistossa omaan isovanhempaan tai appivanhempaan ja kirjoittajan positioiksi rakentui lapsenlapsi tai minä. "Heistä" vieraammista vanhoista ihmisistä puhuttaessa kirjoittajan positio on hoitajan ammattipersona ja kerronnan kohteen positio on vanha, hoidettava ihminen, johon on tutustuttu työn tai harjoittelun kautta. Henkilö on silloinkin tuttu, mutta suhdetta kuvataan vähemmän henkilökohtaisin määrein, kuten myöhemmin tuloksia esitellessä ilmenee.

Tämän havaittuani hylkäsin pian etenemisen teema-alueittain ja päätin keskittyä siihen vaihteluun, mitä kirjoittajat tuottavat eri positioissa. Päätös perustui havainnolle, että kirjoittajan positio ja sitä kautta kirjoituksen kohteelle annettu positio näyttivätkin olevan keskeinen tekijä sille, millaisia merkityksiä opiskelijoiden tekstit sisältävät.

Nostin tarkempaan analyysiin kirjoittajien itselleen rakentamien positioiden perusteella löytämäni kolme toisistaan poikkeavaa kirjoitustapaa. Nimesin ne hoitajan puheeksi laitosvanhuudesta, lapsenlapsen puheeksi isovanhemmasta ja miniän puheeksi anopista. Toisistaan eroavissa teksteissä kirjoittajat positioivat itsensä hoitajana, lapsenlapsena ja miniänä. Tämä jako toimii tulososan raportoinnissa pääkehikkona. Tarkastelen näiden puhetaiposten sisällä syntyneitä sisältöalueita niin, että analysoin aineistosta nousseita puhetaiposta edelleen yhdistäen mistä ja miten tekstissä puhuttiin. Nämä kokonaisuudet nimesin repertuaareiksi. Repertuaari analyysin välineenä on määritelty tarkemmin luvussa 5.2.1.

Tulkinnan helpottamiseksi ja repertuaarien hahmottamiseksi kokosin kutakin repertuaaria vastaavat aineistokatkelmot yhdeksi ryhmäksi kyseisen repertuaarin alle. Vasta myöhemmin valitsin lopulliseen tutkimusraporttiin repertuaaria parhaiten kuvaavat ja helposti ymmärrettävät suorat lainaukset aineistosta. Repertuaarien luominen ei ollut yksivaiheinen eikä suoraviivainen prosessi, vaan repertuaarit muotoutuivat ja muuttuivat analyysin kuluessa. Repertuaarien muodostaminen oli vaikeaa siksikin, että repertuaarit eivät ole yksiselitteisiä ja toisiaan täysin poissulkevia kokonaisuuksia, vaan yhteen repertuaariin voi sisältyä katkelmia useammasta repertuaarista. Havainto tukee ajatusta siitä, etteivät ihmiset ole yhdenmukaisia ja johdonmukaisia kielenkäytössään, vaan turvautuvat erilaisiin repertuaareihin eri tilanteissa. (vrt. Suoninen 1997.)

Repertuaarien muodostamisessa pidin keskeisenä kielenkäytön funktioiden etsimistä (katso luvut 3 ja 5.2.1.). Funktioiden tulkinnassa ei Suonisen (1997) ja Faircloughin (1992) mukaan ole yksiselitteisen oikeita ratkaisuja. Vaikeus johtuu heidän mukaansa kielen monimerkityksellisestä luonteesta ja siitä, että lausumalla voi olla monta mielekästä merkitystä jopa kielen käyttäjälle itselleen. Lopulliset merkitykset tarkentuvat ja jäsentyvät vasta vuorovaikutuksen kuluessa niissä sosiaalisissa tilanteissa, joissa reper-

tuaareja tuotetaan ja muunnetaan. Päästäkseni käsiksi repertuaarin funktioihin tarkastelin ilmaisia ja niiden tuottamia merkityksiä kontekstissaan.

Tutkimusprosessi eli jatkuvasti. Uuteen vaiheeseen siirtyminen edellytti jatkuvaa lukeamista, pohdiskelua ja valintojen tekemistä. Aineiston analysointi ja koko tutkimusprosessin kirjoittaminen eivät olleet tutkimusprosessissani selvästi toisistaan erottuvia vaiheita, vaan sujuivat rinnakkain, limittäin ja samanaikaisesti. (vrt. Eskola ja Suoranta 1998.) Aineiston analysointia olisi voinut jatkaa loputtomiin, mutta vähitellen tulokset vakiintuivat ja asettuivat paikoilleen muotoon, jossa ne seuraavassa luvussa esittelen. Kirjoitelmia analysoidessani kiinnitin huomiota sekä muodon että sisällön kysymyksiin, jolloin aineiston kuvailun ja tulkinnan raja oli häilyväinen. Fairclough (1992) esittää, ettei puhdasta kuvailua ole olemassa, koska analysoija tulkitsee kaiken aikaa. Myös se, mikä valitaan kuvailtavaksi, riippuu aikaisemmasta tulkinnasta ja johtopäätöksistä. Käsittelen seuraavassa luvussa analysointini ja tulkintani tuloksia lähemmin.

6. TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tässä luvussa esittelen analysoinnin tuloksena syntyneet tutkimuksen tulokset. Esitettävien aineistokatkelmien on tarkoitus luoda kuva analysoitavasta aineistosta ja helpottaa lukijaa arvioimaan, ovatko esitetyt analyttiset väitteet yhteneviä aineiston kanssa (vrt. Tynjälä 1991). Tutkimuksen tulokset olen jakanut kolmeen alalukuun, jotka olen nimennyt hoitajan puheeksi laitosvanhuudesta (luku 6.1.), lapsenlapsen puheeksi isovanhemmasta (luku 6.2.) ja miniän puheeksi anopista (luku 6.3.). Kukin alaluku sisältää tulkintani tuloksena syntyneet repertuaarit.

6.1. Hoitajan puhe laitosvanhuudesta

6.1.1. Asiantunteva hoitaja -repertuaari

Hoitajan positiosta katsottuna laitosvanhuus rakentuu esimerkissä 1 sairauksien ja toimintakyvyn laskun kuvauksista. Korostamalla sitä, että ensin kerrotaan jostakin rivillä 1, kirjoituksessa priorisoidaan tärkeysjärjestys esitetyille asioille. Ensin esitetään hoitajan positiossa tärkeät asiat, jotka tässä ”tapauksessa” liittyvät hoidettavan terveyteen ja toimintakykyyn (rivit 2, 4-7). Hoitajan positiosta käsin vanhuutta keskeisesti määrittävät tekijät ovat esimerkissä 2 rivillä 4 esiintyvä henkilön kronologinen ikä sekä yleiskunnon lasku ja siihen liittyvät ongelmat (rivit 2, 4-7). Kyseessä ei ole siis varsinaisesti vanhan ihmisen, vaan hoidon kohteen luonnehdinta.

Esim. 1/ C+/1

- 1 *"Kerronpa ensin,*
- 2 *millainen tämä vanhus oli noin yleiskunnon ja mitä ongelmia /*
- 3 *sairauksia hänellä oli.*
- 4 *Hän oli 88 vuotias ja alaraajahalvaantunut,*
- 5 *kädet siis toimivat hyvin ja jalatkin pitivät jonkin verran.*
- 6 *Hän eli paljon jossain haavemaailmassa,*
- 7 *hän dementiapisteensä olivatkin 15.*
- 8 *Tätä kuvaa esimerkiksi sellaiset lauseet kuin:*
- 9 *"Tahdon tuonne rumanpuun alle,*
- 10 *siellä on niitä lentäviä oravia ja karhun tassun jälkiä."*

Asiantunteva hoitaja repertuaari sisältää kielellisesti hoitolaitoksissa käytettävää lääketieteestä mukailtua terminologiaa, kuten riveillä 4-8 "alaraajahalvaantunut", "dementiapisteet" ja hoitotyön käyttämistä ilmaisuista "jalatkin pitivät". Kieli on kliinistä toimintakyvyn kuvausta.

Esim. 2/C+/1

- 1 *"Hänellä oli myös vaippa,*
- 2 *joka oli vaihdettava usein,*
- 3 *tästä toimenpiteestä hän piti,*
- 4 *paitsi sai usein sohallettua vaipan pois pyörätuolissa istuessaan*
- 5 *räpellellä sen murusiksi.*
- 6 *Ruokailun yhteydessä hän aluksi piilotti lääkkeensä maidon sekaan.*
- 7 *Huomattuani tämän aloitinkin hänen ateriointinsa niin,*
- 8 *että laitoin lääkkeet heti ensimmäiseen ruokalusikalliseen ja siitä suuhun."*

Esimerkissä 2 kirjoittaja tuottaa itsensä aktiivisena toimijana, hoitajana, joka suorittaa "toimenpiteitä" hoitotyön "kohteelle". Subjektina on hoitaja, joka toimii vanhan ihmisen huolehtijana ja hoitajana (rivit 2 ja 7). Vanha ihminen tuotetaan fyysisesti vajakuntoisena ilmaisuilla "hänellä oli vaippa" ja "pyörätuolissa istuessaan", ihmisenä, joka ei pysty kävelemään eikä huolehtimaan eritystoiminnastaan itsenäisesti. Psykkinen vajakuntoisuus rakentuu kirjoituksessa esimerkiksi epäadekvaatista käyttäytymistä, jossa vanha ihminen edellä esitetyssä esimerkissä 2 "sai usein sohallettua vaipan pois pyörätuolissa istuessaan räpellellä sen murusiksi" tai "piilotti lääkkeensä" kuten seuraavassa esimerkissä 3. Tällä kuvausten funktiona on konkretisoida, millainen hoidettava vanha ihminen on sekä konkreettisesti osoittaa ihmisen huolenpidon tarve. Edellä esitetyt

toimintakyvyn vajaudet ja kuvauksessa tuotettu huolenpidon tarve luovat tilauksen hoitajalle, jolloin hoitajan toiminnan tarpeellisuus tulee legitimoitua.

Esim. 3/A-/1

- 1 *Jokakerta syönnin jälkeen on tarkistettava että hänellä on suu tyhjä.*
- 2 *Jos sitä ei tarkista hän menee huoneeseensa ja*
- 3 *kaivaa äsken syödyt ruoat suustaan pois vaikkapa vaatekaapin hyllyjen reunaan.*
- 4 *Tällainen tapaus."*

Kuvatessaan itseään hoitajana, joka tekee jotain vanhalle ihmiselle, käyttää kirjoittaja ylläolevissa näytteissä useissa kohdin passiivimuotoa. Tyypillisiä ilmauksia ovat yllä aikaisemmin esitettyssä esimerkissä 2 "vaippa, joka oli vaihdettava usein." (rivi 2), sekä edellisessä esimerkissä 3 "syönnin jälkeen on tarkastettava" ja "jos sitä ei tarkasta" (rivit 1-2). Passiivin käyttö luo hoitajista kuvan kasvottomana massana. Samalla kirjoittaja käyttäessään passiivia liittää itsensä osaksi kasvotonta massaa. Mielenkiintoinen yksityiskohta esimerkissä 3 on hoitajan positioon liittyvä ilmaisu "tapaus" puhuttaessa hoidettavasta vanhasta ihmisestä. Tapaus-sanan käyttö esineellistää kuvauksen kohteena olevan ihmisen ja alistaa hänet hoitotyön passiiviseksi kohteeksi, objektiksi.

Samalla kun kirjoittajat tuottavat vanhalle ihmiselle hoidettavan position, rakentuu tekstissä kirjoittajalle hoitajan positio. Asiantunteva hoitaja -repertuaarissa puheen tarkoituksena on tuottaa asiantunteva ja ammattitaitoinen hoitaja. Puheessa rakentuu ja legitimoituu kuva omasta tarpeellisuudesta ja tärkeydestä tulevana hoitotyöntekijänä. Samankaltainen havainto esiintyy Hoikkalan (1989) nuorisokulttuuria koskevassa tutkimuksessa. Hän havaitsi asiantuntijoiden tuottavan puheessaan nuorison tietynkaltaisena ryhmänä ja siten itsensä tälle ryhmälle välttämättöminä ja korvaamattomina agentteina. Puhujan tulkinta-asema vaikuttaa siihen, miten tämä puhuu. Suhteutettaessa ilmaisut hoitoalan opiskelijoiden kontekstiin, on kirjoittajien tulkinta-asetusta johtuen luonnollista, että laitospuhetta esiintyy. Onhan heidän opiskelunsa päämääränä toimia hoitajina ja yleensä hoitotyön sektorilla, jossa asiakkaina on jollain tavoin hoitoa ja huolenpitoa tarvitsevia ihmisiä.

Esimerkissä 4 tuotetaan uusi rooli hoitotyöntekijän ammattiroolissa "nautinnollisena" (rivi 1). Kirjoittaja tuottaa itsensä hoitajana, joka nauttii iäkkään ihmisen huolehtimisesta. Nautinnoksi nousee tehty työ ja "kivaksi" kaikki se uusi, joka siihen liittyy eli ammattiroolissa toimiminen. On sosiaalisesti hyväksyttävää ja odotettua sanoa nauttivansa siitä työstä, johon opiskelee.

Esim. 4/C+/1

1 *"Tästä kaikesta huolimatta nautin hänen huolehtimisestaan.*

2 *Oli kiva tehdä aamuisin hänelle vaatimansa letti hiuksiin*

3 *ja kruunata se punaisella silkkirusetilla."*

Esimerkissä 4 kirjoittaja toteaa "kaikesta huolimatta nautin hänen huolehtimisestaan" (rivi 1). "Kaikesta huolimatta" viittaa kirjoituksessa esiintyvään aikaisempaan kerrontaan (esimerkki 2), jossa kerrotaan vaipan vaihdosta ja vanhan ihmisen hiukan epäadekvaatista käyttäytymisestä, kuten "räpeltelystä" (rivit 1 ja 4-6). "Räpeltelyn kaltainen" epäadekvaatti käyttäytyminen asettaa vanhan ihmisen hiukan arveluttavaan valoon. Kirjoittaja tunnistaa tämän kulttuurisesti epäarvostetun käyttäytymisen piirteen ja korostaa kuitenkin omaa humanisuuttaan ja hoitotyöhön sitoutumistaan ilmaisulla "tästä kaikesta huolimatta". Hoidettavien avuntarpeella ja käyttäytymisellä on tutkimusten mukaan vaikutusta hoitajien asenteisiin. Hoidettavien vanhusten suuren avuntarpeen on havaittu lisäävän Englannissa hoitajien haluttomuutta toimia vanhustenhuollossa. (Pursey ja Lucker 1995) Myönteisemmät asenteet hoitajilla Dolinskyn (1984) mukaan oli sellaisiin vanhuksiin, jotka käyttäytyivät miellyttävästi ja huolehtivat varsin omatoimisesti itsestään ja joilla oli virtsanpidätyskyky tallella.

Yhteenvedonä voin todeta, että hoitajan puhe laitosvanhuudesta tuotti hoidettavan, toimintakyvyltään heikentyneen vanhan ihmisen. Vanhuus tuotettiin sairauksien kautta ja julkinen konstruktio lähestyy Lanér-Sihvolan ja Sihvolan (1983) näkemystä negatiivisesta vanhuuskäsityksestä, jolloin vanhuus nähdään sairautena, pelättävänä rappeutumisenä ja mihinkään kelpaamattomuuden aikana. Vanhuus patologisoidaan. Tulkintani mukaan ei hoitajapositiossa hoidettavaa vanhaa ihmistä nähdä yhteiskunnallisena taakana, vaan "kivana" työnä, koska kysymyksessä on tuttuun vanhaan ihmiseen kohdistunut kerronta (vrt. Uotinen 1995).

Ainakin yhtä tärkeäksi, kuin kuvauksen kohteena oleva vanha ihminen, nousi hoitajan puheessa ”asiantunteva hoitaja”, johon opiskelijat opiskelussaan pyrkivät. Tekstin tarkoitus on legitimoida hoitajan hoitotyön tarpeellisuus. Tästä tarkasteltuna myös hoitajan ja hoidettavan positiot rakennetaan toisilleen sopiviksi vastinpareiksi. Jotta heille mahdollistuu ”hoitajuus”, on kuvauksen kohteenkin oltava hoidettava. Tässä positiossa vanhuuden voimavarat ja vanha ihminen tuntevana ja osallistuvana subjektina jäivät vaille huomiota asiantuntevan hoitajan puhuessa. Hoitajan ja hoidettavan vanhan ihmisen suhde oli luonteeltaan mekaanista toimimista yhdessä, eikä sisältänyt vastavuoroisuutta tai tunnesuhteen kuvausta, kuten lapsenlapsen positiosta tuotettu kuvaus isovanhemmasta.

Miksi sitten hoitajan puhe muodostui näin kliiniseksi ja ongelmakeskeiseksi? Tutkittuaan sosiaalityön ristiriitoja Arnkil (1991) on osoittanut sosiaalityöjärjestelmän perustuvan vajavuusperiaatteelle. Tämä tarkoittaa sitä, että mikäli ihmisellä nähdään olevan puutteita terveydessä, työmotivaatiossa, elämänhallinnassa yms., melkein missä tahansa, specialistit kykenevät tunnistamaan ne konkreettisempina vajavuuksina. Lisäksi he kykenevät arvioimaan keinoja vajavuuksien poistamiseen. Tutkija toteaa vajavuuskeskeisen näkökulman johtavan lisävajauksien löytämiseen. Herääkin kysymys, ohjaako nykyinen opetuksessa käytetty ongelmakeskeinen oppiminen (PBL - problem based learning) osaltaan oppilaita ongelma- ja sairauskeskeiseen kielenkäyttöön.

Taulukkoon 1 olen koonnut hoitajan puheen keskeiset piirteet, joita edellä olevassa tekstissä on eritelty.

Taulukko 1. Hoitajan puhe laitosvanhuudesta:

Repertuaari	Tunnuspiirteitä	Funktio	Kirjoittajan positio	Kirjoituksen kohteena olevan vanhan ihmisen positio
Asiantunteva hoitaja repertuaari	<ul style="list-style-type: none"> - lääketieteen käyttämä terminologia ja sairauksien kuvaus (esim. dementiaipisteet jne.) - läheisyyttä ilmentävän tunne suhteen sanaston puuttuminen kuvauksista - esineellistä hoidon kohteen esim. ”tapaus” 	<ul style="list-style-type: none"> - legitimoidaan hoitajan ja hoitotyön sekä oman opiskelun tarpeellisuus - tuottaa innostunut ja ammattitaitoinen hoitaja/opiskelija 	<ul style="list-style-type: none"> - asiantunteva, työstään nauttiva hoitaja - toiminnan aktiivinen subjekti 	<ul style="list-style-type: none"> - toiminnaltaan vajaakykyinen, hoidettava vanhus - hoidon passiivinen objekti

6.2. Lapsenlapsen puhe isovanhemmasta

Tuntemastaan vanhasta ihmisestä kirjoittaessa kahdeksan kirjoittajaa kirjoitti omasta isovanhemmastaan. Tulkintani mukaan tämä kuvaa isovanhempien merkityksellisyyttä lapsenlapsille. Hurmeen (1986) tutkimuksessa 89,9% tutkittavista 12-vuotiaista ilmoitti tuntevansa isovanhempansa. Vaikka lapset tutkimuksen mukaan tunsivat myös muita vanhoja ihmisiä, antoivat haastattelut kuitenkin kuvan, että suhde muihin kuin omiin isovanhempiin on useimmiten melko pintapuolinen. Omassa tutkimuksessani kirjoittajien itselleen ottama lapsenlapsen positio on tulkintani mukaan yhteydessä kirjoittajien nuoreen ikään ja kokemusmaailmaan, jolloin aktivoituvat mielikuvat ja muistot tutuimmasta vanhasta ihmisestä, omasta isovanhemmasta.

Esimerkissä 5 kirjoittaja kuvaa läheistä suhdettaan isovanhempaansa. Isovanhempi on tässä kuvauksessa ihminen, jonka kirjoittaja on tuntenut syntymästään asti ja tavannut

lapsuudessaan päivittäin. Isovanhemmasta on muodostunut lapsenlapselle tärkeä ihminen, jota ikävöidään, kun aikaa edellisestä tapaamisesta on kulunut. Kirjoituksen funktio on johdattaa lukija ”asiaan” ja läheisen taustan avaaminen oikeuttaa kertomuksen aiheeseen ”Minä ja tuntemani vanha ihminen”. Tekstissä kertoja oikeuttaa kertomuksensa kohteen valinnan myös viittaamalla tuntemisen suhteellisen pitkään ajanjaksoon ilmaisuilla ”hänet minä olen tuntenut syntymästäni asti” (esimerkki 6) ja ”olen tuntenut hänet koko ikäni” (esimerkki 7).

Esim. 6/A-/4

- 1 *”Minä ja mun mummo.*
- 2 *Hänet minä olen tuntenut syntymästäni asti,*
- 3 *jos niin voi sanoa.*
- 4 *Olen asunut hänen lähellään koko elämäni.*
- 5 *Vasta nyt kun lähdin opiskelemaan en ole enää nähnyt mummoa jokapäivä.*
- 6 *Tällä hetkellä en ole nähnyt mummoa pariin viikkoon ja minulla alkaa olla jo kauhea ikävä häntä.*
- 7 *Siitä voi päätellä kuinka tärkeä ihminen hän minulle on.”*

Esim. 7/ A-/5

- 1 *”Olen tuntenut hänet koko ikäni.*
- 2 *Tunnen hänet ehkä paremmin kuin oman äitini.*
- 3 *Kun olin pieni hän hoiti minua.*
- 4 *Ja hän hoiti vielä silloinkin kun koulunkäynti oli hyvässä vauhdissa.”*

Lapsenlapsen puhe isovanhemmasta sisälsi eniten moni-ilmeisyyttä ja variaatiota. Sanasto liittyi läheisesti henkilökohtaiseen tuntemiseen, toisin kuin hoitajan puheessa, jossa painopisteenä tuntemisen sijasta oli työskenteleminen. Lapsenlapsen puhe koostui merkityssysteemeistä, jotka nimesin turvallisuus-repertuaariksi, tuki-repertuaariksi, vastuunkanto-repertuaariksi, vaivat ja kuolemanläheisyys -repertuaariksi sekä toimintakyky ja itsenäisyys -repertuaariksi, joita seuraavaksi lähemmin esittelen. Lapsenlapsen positiossa kirjoitetuissa teksteissä keskeiseksi tekijäksi kuvausten variaatiolle nousi aikaulottuvuus, jolloin kerronta sijoitettiin ajallisesti lapsuuteen, nykyaikaan ja vain harvoin viitattiin tulevaisuuteen.

6.2.1. Turvallisuusrepertuaari

Turvallisuusrepertuaarissa korostetaan isovanhemman ja lapsenlapsen läheistä, emotionaalista suhdetta. Isovanhemmat merkityksellistyvät tässä repertuaarissa lapsenlapselle hoivan, ja huolenpidon antajina. Suhteen kuvaus ja tapahtumat sijoitetaan menneeseen lapsuuden aikaan.

Esim. 8/B+/9

- 1 *"Muistan omasta lapsuudestani,*
- 2 *kun olimme koko meidän perhe: isä, äiti, 2 veljeäni ja minä mummolassa.*
- 3 *Ajat siellä olivat mieleenpainuvia ja hyviä.*
- 4 *Mummoni sylissä oli ihana olla,*
- 5 *muuta ei tarvinnut.*
- 6 *Mummo jaksoi hymyillä ja hän olikin elämänmyönteinen,*
- 7 *iloinen ja kannustava,*
- 8 *tukeva ihminen.*
- 9 *Mummin kanssa leikimme,*
- 10 *lauloimme, nauroimme ja joskus itkimmekin yhdessä.*
- 11 *Päivät, jolloin tapasin mummin olivat 'maailman parhaita'.*
- 12 *Mummon kanssa sain aikaa."*

Yhdessäolon merkityksellisyyttä itselleen kirjoittaja korostaa painottamalla esimerkissä 8 "aikaa mieleenpainuvan hyvänä" (rivi 3). Samalla hän tuottaa mummon lapsuuden kesiiin kuuluvana, aikaa antavana aikuisena, jonka lähellä oli hyvä olla. Kirjoituksen isovanhempi on osittain muistojen kultaama "kiltti-mummo" -stereotypia lapsuuden "kulta-ajalta". Havainto on yhtenevä Palmoren (1990) tekemien havaintojen kanssa. Hän totesi yleisimpien vanhuuteen liitettyjen positiivisten stereotyyppien koostuvan kuvauksista, joissa korostuu kiltteys, viisaus, luotettavuus ja onnellisuus.

Esimerkissä 8 "mummon syli" on mielestäni kulttuurinen metaforinen ilmaus, jolla on oma funktionsa (rivi 4). Syli symbolisoi aikuisen kanssa vietettyä laatuaikaa, jonka puute on nostettu julkisessa keskustelussa lapsen normaalin henkisen kehityksen uhkatekijäksi. Repertuaarin sanasto on hyvin intiimin kanssakäymisen kuvausta. Kirjoittaja havainnollistaa suhteen läheisyyttä esimerkissä 8 "mummin kanssa leikimme, lauloimme, nauroimme ja joskus itkimme yhdessä" (rivit 9-10) ja esimerkissä 9 "hän tuli minun

viereeni, toi juotavaa ja istui sängyn laidalla ja silitteli minun hiuksiani niin kauan että viimein nukahdin” (rivit 4-6). Korostamalla esimerkissä 8 isovanhemman myönteisiä luonteenpiirteitä, kuten ”elämänmyönteinen, iloinen ja kannustava, tukeva ihminen”, korostetaan samalla isovanhemman yksilöllisyyttä ja persoonaa. Tällöin isovanhempi tuotetaan lapsenlapselle emotionaalisesti merkityksellisenä ja läheisenä ihmisenä (rivit 6-8).

Esim. 9/A-/4

1 *"Kun olin pienempi mummo tykkäsi lukee minulle iltasatuja ja minä tykkäsin*
 2 *kuunnella niitä.*
 3 *Kun olin sairas,*
 4 *hän tuli minun viereeni,*
 5 *toi juotavaa ja istui sängyn laidalla*
 6 *ja silitteli minun hiuksiani niin kauan että viimein minä nukahdin."*

Turvallisuusrepertuaarissa isovanhempi on läheinen ja rakas turvan antaja. Esimerkin 9 mukaan isovanhemmat ovat lapsenlapsia varten (rivit 4-6). Hoivan ja huolenpidon liittäminen sairauteen ja heikkouden hetkeen lapsuudessa luo rauhoittavaa tunnelmaa ja tunteen välittämistä. Isovanhemmat antavat rakkauden lisäksi lapsenlapsilleen aikaa ja huolenpitoa. Kirjoittajan itselleen antama positio pienenä lapsena tuottaa kirjoituksen kohteena olevalle vanhalle ihmiselle välittävän ja huolehtivan aikuisen position. Isovanhempi tuotetaan tässä repertuaarissa lapsenlapselle tärkeänä henkilönä.

Lapsenlapsi nousee isovanhemman toiminnan ja rakkauden objektiksi. Isovanhempi kuvataan turvallisena ja tukevana olkapäänä, johon lapsenlapsi voi nojata ollessaan pieni ja heikko. Isovanhempi tuotetaan rakastavana ja huolehtivana, suhteen antavana osapuolena ja vuorovaikutussuhteessa aktiivisena toimijana. Repertuaarissa punnitaan isovanhemman merkityksellisyys ja arvo suhteessa lapsenlapsen saamaan hyvään. Esimerkissä 9 kuvataan isovanhemman saamaa mielihyvää ja luodaan kuva yhteenkuuluvuudesta, josta kumpikin nauttii (rivi 2). Hurme (1996b) totesi lasten arvioivan isoäitiä varsin egosentrisestä näkökulmasta, sen mukaan mitä mielihyvää tai hyötyä hän tuottaa lapsenlapselle. Kirjoituksen tarkoituksena on ylistää isovanhemman rakkautta, avointa syliä ja arvostaa sitä huolenpitoa, jota isovanhempi on antanut lapsuudessa.

6.2.2. Tukirepertuaari

Yhteiskunnallisella tasolla, iäkkäitä ihmisiä ryhmänä tarkasteltaessa iäkkäiden ihmisten tiedot ja taidot on usein esitetty vanhentuneina ja aikansa eläeinä. Toisaalta niitä on myös pidetty iäkkäiden ihmisten resurssina, joka aiheuttaa kilpailua työmarkkinoilla nuorten ja vanhojen välillä. (mm. Koskinen 1984; Kimmel 1990; Husso 1993.) Tässä repertuaarissa vanhuus ja viisaus -metafora sekä vanhojen ihmisten kunnioitus eletyn elämän mukanaan tuoman tiedon vuoksi on keskeistä. Havainto on yhtenevä Hurmeen (1986b) tutkimuksessa, jossa lapset kuvasivat tietojen ja taitojen, elämänviisauksien siirtämisen seuraaville sukupolville vanhojen ihmisten tehtäväksi. Kirjoittajien nuoruus näkyy siinä, että murrosiän kuohunnat ovat vielä tuoreessa muistissa. Varsinkin murrosiässä ja miksei koko elämän ajan henkisen tuen saanti on merkityksellistä, kallisarvoista ja mieleen painuvaa. Kirjoitukset sijoittuvatkin ajallisesti nuoruuden aikaan.

Esimerkeissä 10 ja 11 kirjoittaja kuvaa isovanhempansa elämänohjeiden ja henkisen tuen antajana ja itselleen sen vuoksi tärkeänä ihmisenä.

Esim. 10/B-/7

- 1 "Mummo on aina ollut minulle tärkeä ihminen.
- 2 Nuoruusvuosinakin mummo oli ainut joka ymmärsi minua
- 3 ja antoi monta hyvää neuvoa.
- 4 Hän yritti rauhoitella minua
- 5 ja selvittää minun ja vanhempieni välisiä riitoja.
- 6 Hän tulee aina olemaan tärkeä ihminen minulle
- 7 ja myöskin elämäni suurin vaikuttaja."

Esim. 11/A-/4

- 1 "Kun itse olen kasvanut hänen rinnallaan,
- 2 olen töppäillyt paljon ja tehnyt asioita mistä en todellakaan ole kovin ylpeä
- 3 hän ei ole koskaan lakannut uskomasta minuun.
- 4 Hän on antanut anteeksi virheeni ja tukenut minua siinä,
- 5 että kasvaisin vastuuntuntoiseksi ja rehelliseksi ihmiseksi.
- 6 Se tuki on ollut minulle todella tärkeää.
- 7 En usko että olisin näinkään pitkällä toiveitteni suhteen,
- 8 ellei hän olisi kannustanut minua uskomaan ja luottamaan kykyihini.
- 9 Onneksi otin neuvosta vaarin."

Ilmaisuilla ”elämäni suurin vaikuttaja” ja ”onneksi otin neuvosta vaarin” esimerkeissä 10 ja 11 kirjoittaja tuottaa isovanhemman vaikutusvaltaisena ihmisenä, jonka neuvoilla on merkitystä (rivit 7 ja 9). Samalla hän tuottaa itsensä murrosiän kuohunnoissa kampailevana nuorena. Mummo merkityksellistyy neuvonantajana ja tukijana. Kirjoittajan ottama positio ”nuorena kapinallisena” asettaa kirjoituksen kohteena olevan isovanhemman rauhalliseksi vastavoimaksi ja tueksi elämän myllerryksissä.

lakkäät isovanhemmat ovat arvostettuja oman järjen ja elämäkokemuksen käyttäjiä ja lapsenlapsella on osallisuus noihin elämän viisauksiin. Kirjoittajat arvostavat isovanhempiaan ja heiltä saamaansa neuvoa ja tukea ja ovat saavana osapuolena vuorovaikutuksessa oppia ottamassa. Puheen funktiona on ylistää vanhan sananlaskun mukaan vanhuutta ja viisautta sekä antaa arvostusta, kunnioitusta ja kiitosta isovanhemmille saadusta henkisestä tuesta vaikeina aikoina. Puheen funktioksi nousee myös kirjoittajan oman viisauden korostaminen, kun on ymmärtänyt kuunnella vanhempaa ja viisaampaa. Vanhuus ja viisaus on vanhuuteen yleisesti liitetty stereotypia (mm. Palmoren 1990). Antaisihan kirjoittaja ”typerän kuvan” itsestään, mikäli olisi jättänyt kulttuurisesti arvostetun pääoman käyttämättä, kun sitä hänelle on tarjottu.

Variaatiota tukirepertuaariin antaa esimerkki 12. Esimerkissä luodaan kuva sukupolvien välisestä jännitteestä ja mahdollisesta arvoriitidasta.

Esim. 12/A-/4

- 1 *"Enhän tietenkään kerro hänelle kaikkea elämästäni.*
- 2 *Hän ei haluaisi, että 'turmelin' itseäni millään tavalla.*
- 3 *En halua loukata häntä joten olen hyvin hissun kissun tietyistä asioista.*
- 4 *Välillä tulee aikoja kun emme oikein tule toimeen,*
- 5 *olenhan perinyt itsepäisyyteni hänen puolelta sukua.*
- 6 *Kaksi pässinpäätä yhdessä, kummatkaan ei luovuta.*
- 7 *Siitä melkein johtuu ainoat riitamme."*

Isovanhemman neuvot ja ohjeet esitetään nuoren positiossa vanhanaikaisina. Isovanhemman arvojen vanhahtavuutta kirjoittajan silmissä kuvaa turmella-termin käyttö, jonka liitän kulttuurin moraal sääntöjen vastaiseen käyttäytymiseen isovanhemman kontekstissa. Säännöt ovat tässä historiallisessa ajassa kasvaneelle ilmeisen toiset kuin

aikaisemmille sukupolville. Kirjoittaja kuitenkin arvostaa isovanhempansa käsityksiä ja tuottaa itsensä kuuliaisena lapsenlapsena, joka ei nouse isovanhemman käsityksiä vastaan. Hän jättää kertomatta asioista, joiden olettaa loukkaavan isovanhempaansa. Arvojen ristiriitaisuutta ja vanhojen ihmisten näkemysten edustamaa ”vanhanaikaisuutta” on raportoinut Randell (1989) tutkiessaan koululaisten käsityksiä vanhoista, vanhenemisesta ja nuorten ja vanhojen välisiä suhteita. Myös Jyrkämä (1989) havaitsi tutkimuksessaan nuorilla olevan jonkinasteisia näkemyseroja ja ristiriitoja vanhemman sukupolven edustajien mielipiteiden kanssa. Suurta vanhojen ja nuorten rintamalinjakoa niin, että voitaisiin puhua sukupolvien välisestä kuilusta, ei Jyrkämän tutkimuksissa kuitenkaan löytynyt.

Viittaukset ristiriitoihin tai erimielisyyksiin puuttuvat yleensä omaa isovanhempaa koskevasta puheesta. Maininta erimielisyyksistä edustaa poikkeamista myönteisestä stereotyyppisestä kuvauksesta ja realismia ihmissuhteissa (rivi 4). Antamastaan tuesta huolimatta isovanhempaa ei tuoteta aina hymyilevänä ja lempeänä ”kilttimummona”, kuten turvallisuusrepertuaarissa, vaan itsepäisenä oman päänsä pitävänä ihmisenä, joka ei aina varauksettomasti hyväksy lapsenlapsensa toimia.

6.2.3. Vastuunkantorepertuaari

Lapsenlapsen positiossa vanhuuteen näyttäsi kuuluvan jonkinasteinen avuntarve toimintakyvyn laskiessa. Vastuunkanto-repertuaarissa kerronta on siirtynyt lapsuuden kuvauksista nykyaikaan ja kirjoittajien nuoruuteen. Toisin kuin lapsuuden kuvauksissa, joissa isovanhempi oli kaiken hyvän antajana suhteessa lapsenlapseen, tuo nuoruus ja aikuisuus suhteeseen vastavuoroisuutta ja tasavertaisuutta.

Esim. 13/B-/7

1 *"Nyt mummo on jo vanha ja huono liikkumaan*

2 *mutta silti minulle yhtä tärkeä kuin ennenkin.*

3 *Käyn auttamassa mummoa siivouksissa, kaupassa käynnissä ja pankkiasioissa."*

Esimerkissä 13 kirjoittaja osoittaa olevansa tietoinen kulttuurimme arvoista, joissa ihannoidaan nuoruutta, voimaa ja aktiivisuutta. Vanhuuden ajanjakso nähdään monesti negatiivisessa valossa nuoruutta ihailevassa yhteiskunnassa (vrt. Koskinen 1984; Hurme 1986b). Samalla vanhojen ihmisten arvostuksen ajatellaan heikentyvän toimintakyvyn laskun ja vanhuuden seurauksena. Useissa tutkimuksissa (mm. Hurme 1986b; Randell 1989; Ronkainen 1989), samoin kuin tässä esimerkissä, liitetään yhteen vanhuus ja huono liikkumiskyky eli muutokset fyysisessä toimintakyvyssä.

”Nyt mummo on vanha ja huono liikkumaan” ilmaisulla esimerkissä 13 kirjoittaja liittää itsensä kulttuuriimme, jossa epäarvostettuun ja ”epäonnistuneeseen” vanhenemiseen liitetään heikentynyt toimintakyky (rivi 1). Vanhuutta käsittelevät erilaiset lähestymistavat (mm. irtautumisteoria, aktiivisuusteoria ja jatkuvuusteoria), ovat tuottaneet erilaisia normatiivisia malleja ”hyvästä vanhenemisestä”, jonka ihmiset ovat hiljalleen sisäistäneet. Esimerkiksi aktiivisuusteorian mukaan hyvään vanhenemiseen kuuluu hyvä toimintakyky, joka mahdollistaa tavoiteltavan, aktiivisen vanhuuden ajan. (vrt. Rantamaa 1996, Rintala 1999.) Mutta-sanaa käyttämällä kirjoittaja irtisanoo itsensä tästä yleisestä mielipiteestä ja korostaa mummon olevan ”yhtä tärkeä kuin ennenkin”, riippumatta vanhuuden mukanaan tuomista sairauksista (rivi 2). Tuotettu näkemys poikkeaa turvallisuus- ja tukirepertuaareissa tuotetusta puheesta. Näissä isovanhemman arvoa tuettiin kuvauksilla toiminnasta, joka tähtäsi lapsenlapsen hyvinvointiin. Tässä repertuaarissa korostuu isovanhemman ehdoton arvo, joka on riippumaton lapsenlapsen saamasta hyvästä.

Esim. 14/A-/4

- 1 *"Kun olemme yhdessä juttelemme kaikesta,*
- 2 *tai leivomme.*
- 3 *Siivouksen hänen luonaan olen hoitanut jo muutaman vuoden ajan.*
- 4 *Ei hän sitä enää jaksakaan tehdä,*
- 5 *mutta teen sen mielelläni.*
- 6 *Hän hoiti minua aikanaan ja nyt on minun vuoroni."*

Kiitokseksi saamastaan tuesta ja huolenpidosta lapsuudessa ja varhaisemmassa nuoruudessa, auttavat lapsenlapset vastuunkanto-repertuaarissa isovanhempiaan tarvittaessa.

Esimerkissä 14 tuotetaan isovanhempi vuorovaikutuksessa tasavertaisena, mutta fyysisiltä voimiltaan apua tarvitsevana (rivi 1 ja rivit 3-4). Isovanhempia ei tuoteta pelkästään holhottavina ja hoidettavina, kuten asiantunteva hoitaja -repertuaarissa, vaan itsenäisinä ihmisinä, jotka tarvitsevat apua joissain asioissa. Kirjoittajan positio on humaani ja vastavuoroisesti auttava, kiitollinen lapsenlapsi, joka antaa tarvittaessa apua. Vastuunkantorepertuaarin taustalta löytyy mielestäni yhteiskunnallinen ääneen lausumaton ja pitkään perinteeseen pohjaava tapa, jonka mukaan lapsilla on velvollisuus huolehtia vanhemmistaan. Kirjoittaja ilmaisee sisäistäneensä tämän kulttuurisen velvoitteen tuomalla esiin halukkuutensa avunantoon isovanhemmalle.

Variaatio edellä esitetylle auliille auttamiselle on esimerkki 15. Siinä apua tarvitsevan mummon luona käynnit kuvataan ”mukavana”, vaikka mummon ”samojen juttujen” todetaankin seuraavalla rivillä ristiriitaisesti ”tympivän” (rivit 3-4). Vaikka-sanan käyttö kumoaa osittain ensin kerottua ”on mukava käydä” repliikkiä (rivit 3-4). Kirjoittaja tuottaa itsensä velvollisuudentuntoisena lapsenlapsena, joka suorittaa ”hommansa”, vaikka ”samat jutut” eivät kiinnostakaan.

Esim. 15/B-/8

1 *"Tärkeä hommani on ollut laittaa mummon lääkkeet annoslaatikoihin.*

2 *Mummo eikä vaarikaan näe sitä enää tehdä.*

3 *Mummon luona on mukava käydä,*

4 *vaikka samat jutut alkavat välillä tympiä.*

5 *Vanhuksista on kuitenkin suunnattoman mukava kun heitä käy tervehtimässä,*

6 *ja pitää muistaa että vuodet alkavat käydä vähiin."*

Lapsenlapsi on tärkeä toimija. Tuotettu kuva poikkeaa muista aikaisempaan lapsuuden-aikaan liitetyistä kuvauksista siten, että tässä lapsenlapsi on ”hommansa” kautta tärkeä isovanhemmalleen, kun muissa kuvauksissa lapsenlapsen tärkeys isovanhemmalle tuotetaan itsestäänselvyytenä ja ilman ehtoja. Vastuunkantorepertuaarissa isovanhemmat tuotetaan pienissä asioissa apua tarvitsevinä. Omaisiin turvaudutaan Valvanteen ym. (1991) mukaan sitä useammin, mitä vanhemmasta ikäryhmästä on kyse. Omaisten antama apu on usein henkistä ja pienten, henkilökohtaisten asioiden toimittelua, kuten repertuaarissa kuvataan.

Esimerkissä 15 tuotetaan yleistys, jonka avulla isovanhemmat liitetään osaksi suurempaa vanhusten massaa (rivi 5). Yleistyksen sisälle rakentuu stereotyyppinen taustaoletus yksinäisistä ja kuolemaa odottelevista iäkkäistä ihmisistä (vrt. Palmore 1990, Ronkainen 1989). Uotinen (1995) havaitsi tutkimuksessaan haastateltavien olevan tietoisia vanhuuteen liitetystä kielteistä stereotyyppiä, mutta tutkittavat esittivät hänen mukaansa tutun iäkkään ihmisen muihin iäkkäisiin ihmisiin verrattuna positiivisemmassa valossa. Tässä kirjoittaja menettelee Uotisen havainnoille vastakkaisesti. Samalla tekstissä luodaan vanhan ihmisen positioksi passiivisesti vierailuja odottava ja suhteessa saava osapuoli. Yleistyksen avulla tehdään konkreettinen ero passiivisiin vastaanottajiin ”heihin” ja aktiivisiin tekijöihin ”meihin”, johon lapsenlapsi kuuluu.

6.2.4. Vaivat ja kuolemanläheisyys -repertuaari

Ikääntymiseen ja vanhuuteen liitetään lapsenlapsen puheessa sairaudet. Hoitajan positiivisissa sairaudet ja toimintakyvyn lasku eroaa lapsenlapsen positiosta niin, että hoitajan puheessa sairaudet ja toimintakyvyn lasku ovat lähinnä toimenpiteitä vaativia ja kummasteltavia asioita. Lapsenlapsen puheessa ne liitetään pelkoon rakkaan isovanhemman lähestyvistä kuolemasta ja menettämisestä. Repertuaarissa vanhuus tuotetaan haavoittuvuuden ajanjaksona, johon kuuluu sairauksia ja jonka lopussa odottaa kuolema. Nikanderin (1999) mukaan ikääntymisen kulttuuriset merkitykset kietoutuvat kuolemaan ja kirjoituksen funktio on valmistella kirjoittajia siihen mahdollisuuteen, että rakas ja läheinen isovanhempi jonain päivänä kuolee.

Esimerkissä 16 "iän tuomat painot" ja "pyöritys" liitetään itsestään selvästi, "tietysti", vanhuuteen kuuluvaksi. Samalla niistä muodostuu uhka isovanhemman toimintakyvyn ja läheisen ihmissuhteen jatkumisen kannalta (rivit 4-5).

Esim 16/A-/3

- 1 *"Mummo on vielä elossa,*
- 2 *onneksi.*
- 3 *Hän on hyvässä kunnossa,*
- 4 *tietysti hänelläkin on jo iän mukanaan tuomia painoja harteillaan*
- 5 *ja välillä hän sanoo että pyörryttää.*
- 6 *Sitä syytä ei tiedetä,*
- 7 *mutta toivottavasti se ei ole vakavaa."*

Nikander (1999) toteaa, että ihmisen kuolevaisuus ja tietoisuus siitä on ratkaistu yhteiskunnassamme analyttisesti kääntämällä puhe lääketieteen ja teknologian kielelle. Repertuaarissa ilmaiset liittävät sairauden tai heikkouden lähestyvään kuolemaan (esim. 16 rivit 1-3 ja esim. 17 rivit 1-2). Ihmiset eivät "vain kuole", vaan jokaisen kuoleman takana on yksittäinen, eriteltävissä oleva syy tai tauti, jota vastaan voidaan taistella modernin lääketieteen ja jatkuvasti kehittyvän tekniikan avulla.

Esim. 17/B-/7

- 1 *"Mummo sairastaa alzheimerin tautia*
- 2 *joten hän ei välttämättä elä enää kauankaan.*
- 3 *Haluan turvata mummulle arvokkaan ja turvallisen vanhuuden*
- 4 *ja arvokkaan kuoleman."*

Repertuaarissa lapsenlapset tuottavat itsensä isovanhempansa jaksamisesta huolestuneina, elämän rajallisuudesta tietoisina aikuisina. Aikuisuuteen liittyy huoli vanhan ihmisen jaksamisesta. Esimerkissä 17 kirjoittajan positio on omaisen, joka haluaa turvata "mummolle arvokkaan ja turvallisen vanhuuden ja arvokkaan kuoleman" (rivit 3-4). Samalla kirjoittaja tulee viitanneeksi mahdollisuuteen, että on olemassa useammanlaisia vanhuuden ja kuoleman malleja, joista kaikki eivät ole yhtä tavoiteltavia.

Turvata-sanan käyttö esimerkissä 17 kuvaa tilannetta, jossa hyvään vanhuuteen ja kuolemaan liitetyt asiat eivät kaikkien kohdalla välttämättä toteudu, vaan omaisilta vaaditaan erikoisjärjestelyjä. Koska mummo tuotetaan sairaana ja Alzheimerin tautiin liittyy yleisen tason oletus itsensä huolehtimisen vaikeudesta sairauden loppuvaiheessa, jää kirjoittajan positioksi aktiivinen, heikentyneen isovanhemman voinnista huolta kantava omainen. Kirjoittaja nostaa itsensä subjektiksi, "haluan...", ja samalla luo tilanteen, jossa on toisten käsissä, minkälaiseksi iäkkään ihmisen viime päivät muodostuvat (rivi 3).

Samalla iäkkään ihmisen kohdalle rakentuu hauraan vanhuksen positio. Sairauden ja kuolemanläheisyyden läsnäolosta huolimatta repertuaarissa ei tuoteta suoranaisia hoidon kuvauksia, kuten asiantunteva hoitaja repertuaarissa, vaan painopiste on henkilökohtaisessa huolehtimisessa.

6.2.5. Toimintakyky- ja itsenäisyysrepertuaari

Isovanhemmat tuotetaan repertuaarissa aktiivisina omasta elämästään nauttivina itsenäisinä ihmisinä. Kuvaus tukee ns. uutta vanhuuskäsitystä, jolloin ikääntyvien lisääntyvä elämän moninaisuus, aktiivisuus ja autonomisuus korostuu (Koskinen 1994). Repertuaarissa vanha ihminen tuotetaan tavanomaisuudesta positiivisesti poikkeavana yksilönä ja tekstin funktiona on korostaa oman isovanhemman ainutlaatuisuutta ja elinvoimaa (vrt. Uotinen 1995). Kirjoittajan positio on toimintakykyisestä ja aktiivisesta isovanhemmasta ylpeän lapsenlapsen.

Esim. 18/B-/8

- 1 *"Aivan ei veto ole vielä lopussa mummosta*
- 2 *vaikka hujauksessa mennyt aika ja sairaudet ovatkin leimansa jättäneet.*
- 3 *Alkuvuodesta mummo kävi yhdeksännen kerran elämänsä aikana Israelissa.*
- 4 *Parasta siellä oli tietysti lämpö ja kylpylät,*
- 5 *joissa rentoutuu ruumis ja sielu.*
- 6 *Pommit ja muut selkkaukset eivät pelota,*
- 7 *kuolema voi tulla kuulema liukastuessa omilla rappusillakin."*

Esimerkissä 18 isovanhempi on aktiivinen, itsenäistä ja täysipainoista elämää elävänä ihmisenä. Vanhuuteen liitetään tässäkin kuvauksessa sairaudet (rivit 1-2), mutta isovanhempi nostetaan kuvauksessa niiden yläpuolelle oman elämänsä herraksi ja omien polkujen kulkijaksi (rivit 3 ja 6). Kuvaus tukee yhteiskuntamme aktiivisen elämän ihannetta. Vanhalle ihmiselle annetaan matkailupalveluiden käyttäjän ja kuluttajan rooli, joka poikkeaa ”perinteisestä mummomallista”. (vrt. Rantamaa 1999.)

Mielenkiintoinen esimerkin 18 yksityiskohta on rivillä 4, jossa puhutaan siitä mikä ”on tietysti” isovanhemmasta parasta matkailussa. ”Parasta matkailussa” kirjoittajan kuvaamana on sosiaalisesti melko konservatiivinen iäkkäälle naiselle sopivaksi katsottava toiminta, kuten kylpylässä oleilu ja rentoutuminen. Matkaileva isovanhempi ei esimerkiksi juo alkoholia tai ajele avoautolla rantabulevardilla. Matkailun ja itsenäisen liikkumisen myötä isovanhemman elämänsisältö koostuu omaa perhettä ja lapsenlapsia laajemmasta kokonaisuudesta (vrt. Ronkainen 1989).

Edellä olevassa katkelmassa korostuu myös isovanhemman rohkeus. Kuolemaa, pommeja ja muita selkkauksia pelkäämätön isovanhempi on myös poikkeuksellisen rohkea vanha ihminen. Perinteisesti nuoruus ja rohkeus, jopa huimapäisyys, liitetään yhteen, mutta vanhuutta kuvataan harkitsevuuden ja varovaisuuden aikana. Tässä katkelmassa tuotettu kuva rikkoo perinteistä iäkkäältä ihmiseltä odotettua toimintamallia, varovaisuutta uusissa asioissa.

Esimerkissä 19 isovanhempi tuotetaan yleisiä sopivaisuussääntöjä ja perinteisiä käyttäytymismalleja ravistelevana ihmisenä.

Esim. 19/A-/2

- 1 *"Aika kului ja elämä jatkui.*
- 2 *Tuli kesä ja pappa alkoi käydä eläkeläisten tansseissa.*
- 3 *Sitten selvisi, että miksi hän niissä niin hyvin viihtyi.*
- 4 *Pappa oli löytänyt uuden naisystävän, uuden mummon!*
- 5 *Tietenkin siitä nousi kauhea kohu: miten, miksi jo nyt?*
- 6 *Mummon kuolemastahan oli niin vähän aikaa.*
- 7 *Kuviteltiin ties mitä, mutta sitten kun pappa toi ystävänsä näyttille,*
- 8 *mielipiteet muuttuivat."*

Tekstin aikaisemmassa osassa kuvataan kuinka isoisa oli jäänyt leskeksi mummon kuoltua. Nytemmin isovanhempi on löytänyt elämäänsä uuden naisystävän. Käyttämällä termejä ”tietenkin” ja ”kuviteltiin ties mitä” kirjoittaja luo kuvan isovanhemman poikkeavasta käyttäytymisestä läheisten silmissä (rivit 5-7). Tekstissä isovanhempi nousee vaimon kuoleman aiheuttaman surun yläpuolelle ja jatkaa aktiivista elämää. Vaikka papan käyttäytyminen nosti ”tietenkin” kauhean kohun, muuttuivat mielipiteet kun pappa esitteli naisystävänsä. Käyttäytyminen on kohun aihe, koska papan leskeys oli kestänyt

vain vähän aikaa. Tähän viitataan ”jo nyt” ajan määrittelyllä, joka kuvaa odotettua pikaisempaa toimintaa (rivi 5). Yhteiskunnassamme on tekstin perusteella yhä vallalla kirjoittamaton sääntö suruajasta, joka tulee pitää läheisen kuoleman kohdatessa. Koska pappa ei kirjoituksen mukaan suruaikaa pidä, poikkeaa hän ääneen lausumattomista normeista paheksuntaa herättävällä tavalla.

Kirjoituksen kohteen positioksi muodostuu itsenäinen ihminen, omien polkujen kulkija, joka ei anna arvoa yleiselle mielipiteelle. Samalla se tuottaa itsenäisen ja toiminnallisen vanhuuden kuvaa. Tässä tapauksessa iäkkäiden ihmisten elämä ei olekaan pelkkää kuoleman odottamista, vaan vanhuudessakin voi harrastaa mieleisiään asioita. Tekstissä tehdään hyväksyttäväksi, että myös vanhuudessa on mahdollisuus löytää uusia ihmissuhteita sekä rakastua. Kuvauksen tehtävänä on nostaa oma isovanhempi tavanomaisuuksien yläpuolelle ja nähdä vanhuus myös uusien kokemusten ja toiminnallisuuden aikana.

Tekstissä ”leski”, ”pappa” ja käy ”eläkeläisten tansseissa” määrittelevät vanhuutta. Tämä kertoo vanhuuden määritelmän laaja-alaisuudesta. Tulkintani mukaan ”pappa”, joka on esimerkki miesvanhuksesta, antaa viitteitä vanhuudenkuvien sukupuolittuneesta olemuksesta. Vanhan naisen sosiaalinen liikkumavara ja habitus tuotetaan yhteiskunnassamme erilaiseksi kuin vanhan miehen. Nikander (1999) toteaa naisten ikääntymisen mallin olevan monin tavoin ahtaampi kuin miehen ja kielteisyydessään marginalisoivan ikääntyvät naiset ryhmänä.

Olen koonnut taulukkoon 2 luvusta 6.2 identifioimani repertuaarit. Lapsenlapsen puhe isovanhemmasta sisälsi sekä tekstimäärällisesti että sisällöllisesti eniten materiaalia. Taulukossa on näkyvissä myös esitettyjen repertuaarien muodostamiseen vaikuttaneet keskeiset piirteet. Repertuaarien muodostamisen keskeinen tekijä lapsenlapsen puheessa on aikaulottuvuus. Aikaulottuvuuden mukaan jaoteltuna kirjoitukset rakentavat varsin erilaista puhetta lapsenlapsesta ja isovanhemmasta. Samalla muodostuu toisilleen vastakkaisia positioita ja funktioita, kuten turvallisuusrepertuaarissa tai vastuunkantorepertuaarissa, jotka muodostuvat osittain vastakkaisiksi toisilleen.

Taulukko 2. Lapsenlapsen puhe isovanhemmasta:

Repertuaari	Tunnuspiirteitä	Funktio	Kirjoittajan positio	Kirjoituksen kohteena olevan vanhan ihmisen positio
Turvallisuusrepertuaari	- tunnesanaston käyttö - hellät yhdessäolon kuvaukset, fyysinen hoiva - kuvaukset sijoittuvat kirjoittajan lapsuuteen	- ylistää isovanhemman antamaa avointa syliä, huolenpitoa ja rakkautta	- kiitollinen huolenpidosta osalliseksi päässyt lapsenlapsi - isovanhemman hoivan ja huolenpidon objekti	- tukeva, luotettava ja turvallinen isovanhempi - suhteessa antavana osapuolena oleva aktiivinen toimija
Tukirepertuaari	- isovanhemman elämäkokemusta ja viisautta korostavat ilmaisut - lapsenlapsi kokee hyötyvänsä isovanhemman kokemuksesta, psyykinen hoiva - kuvaukset sijoittuvat kirjoittajan lapsuuteen ja nuoruuteen	- ihailu ja arvostus isovanhemman elämäkokemuksen mukanaan tuomalle viisaudelle - myös oman viisauden korostaminen, kun on ymmärtänyt ottaa annetut neuvot vastaan	- isovanhemman elämäkokemusta ihaileva lapsenlapsi - henkisen tuensaava osapuoli	- viisas elämäntaitaja, jolla arvokasta tietoa ja taitoa pääomaa - aktiivinen subjekti, joka jakaa elämäntaitoaan
Vastuunkantorepertuaari	- vastuun korostus vanhemmista sukupolvesta - humaani, vastavuoroinen auttamisen korostus - kuvaukset sijoittuvat kirjoittajan nuoruuteen ja aikuisuuteen	- täyttää sosiaalisen velvoite, kulttuurissa lasten kuuluu perinteisesti huolehtia vanhemmistaan ja vanhoista sukulaisista - osoittaa sisäistäneensä sosiaaliset, lausumattomat velvoitteet	- velvollisuutensa täyttävän, vastavuoroisesti apua antavan lapsenlapsi	- joissain toimissa apua tarvitseva oma isovanhempi
Vaiivat ja kuolemanläheisyysrepertuaari	- verrataan sitä mitä oli ennen tilanteeseen mitä on nyt - liittyy toiminnan kuvaukseen, josta ollaan huolissaan - kuvaukset sijoittuvat kirjoittajan nuoruuteen ja aikuisuuteen	- sopeutuminen ja valmistautuminen rakkaan ihmisen menetykseen - ilmaisee tietoisuutensa vanhojen ihmisten hauraudesta iän lisääntyessä	- terveydentilasta huolehtiva lapsenlapsi, joka pelkää menettävänsä rakkaan isovanhemman kuolemalle	- vanhuuden vaivojen ja sairauksien heikentämä isovanhempi, jota kuolema vaanii

Toimintakyky- ja itsenäisyys-repertuaari	<ul style="list-style-type: none"> - esitetään toimintaa tai tekoja jotka poikkeavat perinteisestä mallista - ilmaisuissa toiminnallisuus ja itsenäisyys korostuu - ”aktiivisuus vanhuudessa” kuvan rakentaminen - kuvaukset sijoittuvat kirjoittajan nuoruuteen ja aikuisuuteen 	<ul style="list-style-type: none"> - korostaa oman isovanhemman yksilöllisyyttä positiivisena poikkeuksena tavanomaisuudesta 	<ul style="list-style-type: none"> - oman isovanhemman aktiivisuudesta ylpeä lapsenlapsi 	<ul style="list-style-type: none"> - perinteisestä vanhuuden mallista irrottautuva isovanhempi - aktiivinen, toimintakykyinen ja itsenäinen isovanhempi
--	--	---	---	---

6.3. Miniän puhe anopista

6.3.1. Sopeutumisrepertuaari

Anoppipuheessa kirjoittajan positio on miniän, joka on asunut samassa talossa anoppinsa kanssa suuren osan elämäänsä. Tekstissä luodaan sopeutuvan miniän positio, jonka on anoppi vanha ihminen. Tässä positiossa kirjoittaja on sovittelija, joka nousee anopin pikku kenkkuilun yläpuolelle hillitsemällä itsensä, ja jonka toimesta suhteet säilyivät hyvinä. Anoppi puolestaan tuotetaan tekstissä aktiivisena poikansa perhe-elämään sekaantujana ja asioihin kantaa ottavana hiippailijana, kuten esimerkki 20 osoittaa. Puheen funktio on kuvata useamman sukupolven samassa talossa asumisen vaikeutta ja oman reviirin tarvetta.

Esim. 20/C+/11

- 1 *"Olen joskus ystävilleni todennut,*
- 2 *että ihan jokaiselta tämä samassa talossa asuminen anopin kanssa ei luonnistuisi.*
- 3 *Minä olen luonteeltani rauhallinen ja en loukkaa toista*
- 4 *vaikka joskus olisi tehnyt mieli "räjähtää".*
- 5 *Hän asui yläkerrassa ja perheeni alakerrassa ja*
- 6 *hän liikkui meidän kodissa kuin kotonaan.*
- 7 *Joskus hän saattoi hiippailla villasukat jalassa hiljaa*
- 8 *niin että vallan säikähdimme hänen tuloaan.*
- 9 *Myöskin kun hän otti kantaa meidän asioihin,*
- 10 *ehkä hyvää tarkoittaen, otti pattiin."*

Esimerkissä 20 keskusteluun kutsutaan kirjoittajan tueksi ”ystävät”, joiden kanssa asiaa on pohdittu (rivi 1). Lausumat saavat vakuuttavamman muodon kun ”arvovaltaisia osallistujia” on enemmän. Lisätukea lausumalle saadaan vielä vaikutelmalla mielipiteiden yhteneväisyydestä ystävien kanssa. (vrt. Juhila 1993.) ”Ihan jokaiselta” ilmauksen perusteella kirjoituksen tarkoitus on korostaa kertojan poikkeuksellisuutta suhteessa muihin miniöihin (rivi 2)

Tässä kirjoituksessa miniän positioksi luodaan maltillinen ja korrekti ihminen. ”En loukkaa toista” ilmaisulla rakentuu hienotunteinen ihminen, joka aikuisen tavoin pystyy hillitsemään itsensä ”vaikka joskus olisi tehnyt mieli räjähtää” (rivit 3-4). Anoppipuheen keskeinen sisältö on kahden naisen suhteen kuvauksessa, johon luo jännitettä anopin vanhemmuus suhteessa miniään. Tulkintani mukaan anopin asema miehen äitinä ja vanhuus muodostavat miniän vapaaseen käyttäytymiseen vaikuttavan hallinnan välineen. Anopin käyttäytymisen sietämisen ja itsensä hillinnän taustalta on mahdollista etsiä myös kulttuurisia perusteita. Kulttuurissamme on tapana kohdella kunnioittavasti vanhempia ihmisiä. Kirjoittajan itsehillintä anoppinsa edessä liittyy hänet perinteisiin hyviin tapoihin sitoutuneeksi ihmiseksi, joka ei väitä vanhemmilleen vastaan (rivit 3-4). Samalla kirjoittaja nousee tilanteen hallitsijaksi, joka nousee anopin käytöksen yläpuolelle.

Ristiriitaa suhteeseen aiheuttaa anopin omatoiminen liikuskelu ydinperheen reviirillä. Tämän yksityisluonnetta korostetaan liittämällä omistumääre ”meidän kodissa” luomaan eroa anopin ja perheen kodin välille. Ristiriidan aiheuttajaksi nostetaan anopin aktiivinen sekaantuminen hyvää tarkoittavin neuvoin perheen asioihin. Kirjoituksessa

anopin paikka on ydinperheen ulkopuolella ilmaisujen ”hän asui yläkerrassa ja perheeni alakerrassa” sekä ”hän liikkui meidän kodissa” ilmaisujen perusteella (rivit 5-6). Kirjoituksen tarkoituksena on luoda selvä ero ydinperheen ja anopin elinpiirien välillä.

Anoppipositio muodostuu miniäpositiolle vastaiseksi. Syntyy vaikutelma, että kaikki miniää rakentaneet positiiviset piirteet jäävät kirjoituksen kohteen positiossa anopista puuttumaan. Kirjoituksen kohteen positioiksi rakentuu aktiivinen ydinperheen elämään sekaantuja, joka ei kunnioita ydinperheen reviiriä.

6.3.2. Hyötyrepertuaari

Miniän puhe anopista muuttuu merkitykseltään toisenlaiseksi esimerkissä 21, kun kerrotaan nostetaan suhde lapsenlapsen. Kirjoituksen kohteen positio on anopin lisäksi isovanhempi. Isovanhemmuus nousee anoppipuheessa arvostetuksi, kun kirjoittaja tarkastelee tilannetta lapsenlapsen kannalta, tämän vanhempana. (vrt. luku 6.2.) Esimerkissä 21 kirjoituksen kohteen positio on avulias lapsenhoitaja, rikas ihmissuhde, jolla on annettavaa lapsenlapselle ja lapsen vanhemmille. Kirjoittajan positio muuttuu avusta kiitollisen vanhemman puheeksi.

Esim. 21/C+/11

1 *"Koin suurena rikkautena lapsen kannalta sen,*
 2 *kun hän sai olla mummon kanssa tekemisissä päivittäin,*
 3 *mummolta sai monia hyviä ohjeita elämän varalle.*
 4 *Hänestä oli myös meille apua lapsen hoidossa,*
 5 *jos oli menoja hän oli aina valmis auttamaan."*

Repertuaarissa isovanhemman merkitys lapsenlapselle ja vanhemmille näyttäytyy hyötynäkökulmasta käsin. Miniän positiossa nousevat sisällöllisesti esille osittain samat elementit kuin lapsenlapsen puheesta erotetussa tukirepertuaarissa. Yhdessäolo isovanhemman kanssa nousee rikkaudeksi, joka mahdollistuu jokapäiväisen yhdessäolon ansiosta. Anopin tärkeä anti lapsenlapselle on ”hyvät ohjeet elämän varalle” (rivi 3).

Anoppipuheessa ja lapsenlapsen puheessa isovanhemman yhdeksi merkittäväksi tehtäväksi nostetaan tiedon ja perinteiden siirtäminen nuoremmalle sukupolvelle. Ronkainen (1989) ja Hurme (1986b) ovat tutkimuksissaan todenneet, että isovanhempien rooli perinteiden siirtäjänä on vähentynyt. Kun lapsenlapset kertomuksensa mukaan kävivät mummolassa, he lähinnä oleilivat, lukivat lehtiä tai katselivat televisiota. Välimatkan lyhyttä kuvaava ilmaisu mahdollistaa tässä kerronnassa perinteisen isovanhemman ja lapsenlapsen ”perinteen ja elämänohjeiden funktion toteutumisen” (rivit 2-3).

Hyötynäkökulma laajenee, kun kirjoittaja ottaa itselleen lapsen vanhemman position. Tästä positiosta käsin anoppia kuvataan lapsen vanhempien auttajana. Anoppi näyttäytyy altruistisena vanhempien menojen mahdollistajana ja tästä johtuen lapsen hyvinvoinnin kannalta tärkeänä ihmisenä (rivit 4-5).

Taulukkoon 3 olen koonnut luvusta 6.3. identifioimani repertuaarit, jota olen edellä tekstissä esitellyt.

Taulukko 3. Miniän puhe anopista

Repertuaari	Tunnuspiirteitä	Funktio	Kirjoittajan positio	Kirjoituksen kohteena olevan vanhan ihmisen positio
Sopeutumis-repertuaari	- korostaa haittaa ja harmia, jota anopin läheisyys on tuonut perheelle	- korostaa useamman sukupolven läheisen elämän vaikeutta - korostaa ydinperheen reviirin tärkeyttä	- sopeutuva, kiltti miniä joka on sisäistänyt vanhempien kunnioituksen - kapinoiva, mutta itsensä hillitsevä miniä	- perheen asioihin sekaantuva aktiivinen anoppi, joka ei kunnioita ydinperheen rauhaa
Hyötyrepertuaari	- korostaa hyvää ja hyötyä, jota isovanhemman läheisyys on tuonut perheelle	- pyrkimys tasapuoliseen ja objektiiviseen arviointiin - antaa arvostusta ja tunnustusta isoäidille	- avusta kiitollinen miniä - lapsen vanhempi	- altruistinen auttaja, joka helpottaa perheen elämää

7. POHDINTA

Kokoan luvussa 7.1 tutkimuksen keskeiset tulokset ja pohdin tulosten merkitystä jatko-tutkimusten kannalta. Luvussa 7.2. pohdin tutkimuksen luotettavuuteen liittyviä seikko-ja.

7.1. Tulosten tarkastelu ja jatkotutkimusaiheet

Tässä työssä tutkin millaisia merkityssystemejä eli repertuaareja lähihoitajaopiskelijoi-den tuntemastaan vanhasta ihmisestä kirjoittamat kertomukset sisälsivät. Keskeinen lähtökohta tutkimukselle oli ajatus kielen toiminnallisuudesta, jonka avulla rakennetaan ja merkityksellistetään maailmaa (mm. Jokinen ym. 1993; Saarenheimo 1997). Diskurs-sianalyttinen ajattelu muodosti tutkimuksen väljän viitekehyksen, jonka sisällä tukeu-duin lähinnä Jonathan Potterin ja Margaret Wetherellin sekä kotimaisten diskurs-sianalyttikkojen Arja Jokisen, Kirsi Juhilan ja Eero Suonisen soveltamaan lähestymis-tapaan työhöni soveltuvien osien.

Tutkimuksessa oli selvästi havaittavissa kuinka kerronta ja vanhaan ihmiseen liittyvät repertuaarit muuttuivat tekstin funktion, kirjoittajan itselleen ottaman position ja ker-ronnan kohteelle antaman position mukaan (vrt. Jokinen ym. 1993; Suoninen 1997). Kirjoittajat olivat positioineet itsensä hoitajaksi, lapsenlapsiksi tai miniäksi, jonka mukaan jaottelin tekstit jatkoanalyysiä varten. Aineistostani muodostin kolme puheen muotoa, jotka nimesin hoitajan puheeksi laitosvanhuudesta, lapsenlapsen puheeksi isovanhemmasta ja miniän puheeksi anopista. Puhemuotojen sisältä muodostin yhteensä kahdeksan vanhasta ihmisestä kertovaa repertuaaria.

Hoitajan positiossa tuotettu puhe vanhasta ihmisestä tuotti vastinparin ammattitaitoinen hoitaja ja hoidettava, raihna vanha ihminen. Hoitajan puhe esineellisti hoidon kohteena

olevan iäkkään ihmisen ja kirjoituksen keskiöön nousivat sairauden kuvaukset. Koskisen (1984; 1994) mukaan iäkkään ihmisen kuvaaminen sairaana ja toimintakyvyttömänä perustuu pitkään vallalla olleeseen medikaaliseen malliin, jossa vanhuus patologisoidaan ja pyritään diagnosoimaan.

Miettiessäni suhdettani tekstien tuottajiin, havaitsin olevani kirjoituksissa läsnä terveystieteiden opiskelijana, jolle tekstit oli kirjoitettu tutkimuskäyttöä varten. Kirjoittajat olivat teksteissään läsnä lähihoitajaopiskelijoina. Nämä seikat saattoi osaltaan aktivoida kirjoittajia ”hoitajan ääneen”, josta kontekstista käsin asiantunteva hoitaja repertuaari muodostui. Aineistossani on viitteitä siitä, että opiskelijat olettivat tutkijan olevan kiinnostunut sairauden kuvauksesta ja tuottivat sen mukaista tekstiä. Mietin, ovatko hoitotyöhön hakeutuvat opiskelunsa alkuvaiheessa kiinnostuneempia sairauksista ja hoitotyöhön liittyvien hoitotoimenpiteiden harjoittelusta, joka näkyy aineistossani. Hoitajan positiossa tuotettu teksti antaa viitteitä siihen suuntaan, että ammattilaisilla on keski-vertokansalaista ”vajavuuskeskeisempi näkökulma”, joka puolestaan johtaa lisävajausten löytämiseen (vrt. Arnkil 1991).

Sisällöllisesti ja määrällisesti eniten tekstiä tuotettiin omasta isovanhemmasta lapsenlapsen positioista käsin. Kerronta virittyi huomattavasti monimuotoisemmaksi ja positiivisempia komponentteja sisältäväksi kun kuvauksen kohteena oli ”oma” vanha ihminen, johon kirjoittajalla oli läheinen suhde. Havainto on yhtenevä McTavishin (1971), Hurmeen (1986a), Kiten ja Johnsonin (1988), Palmoren (1990) ja Uotisen (1995) tekemien havaintojen kanssa. Lapsenlapsen puhe isovanhemmasta tuotti viisi identifioimaani repertuaaria. Keskeisenä kerrontaan vaikuttavana tekijänä oli aikaulottuvuus, jonka puitteissa kerronnan kohde ja kertoja vanhenivat. Samalla repertuaarit rakentuivat toisistaan poikkeaviksi ja osin vastakkaisiksikin.

Turvallisuus- ja tukirepertuaareissa kirjoittajat kuvasivat olevansa vuorovaikutussuhteessa vastaanottavia osapuolia. Vastuunkanto- sekä vaivat ja kuolemanläheisyys repertuaareissa isovanhemman toimintakyvyn lasku ja sairaudet kuvattiin tekijöinä, joiden myötä lapsenlapset siirtyivät huolenpidon ja hoivan vastaanottajista vastavuoroisesti avun antajiksi. Myös velvollisuudentunne vastavuoroisuuteen ilmeni joissain teksteissä.

Vaivat ja kuolemanläheisyys repertuaarissa läheisen menettämisen pelko ja kuoleman väistämättömyys nousivat selvästi esille.

Toimintakyky- ja itsenäisyysrepertuaarissa läheinen ihminen tuotettiin positiivisena poikkeuksena ja oman elämänsä toimijana iästä ja toimintakyvyssä tapahtuneista vajuuksista huolimatta (vrt. Uotinen 1995). Kuvaus poikkeaa positiivisesti perinteisestä ”kissa ja kiikkutuoli” ajattelusta ja luo kuvaa vanhuudesta uusien mahdollisuuksien ja toimintakykyisyyden ajanjaksona. Vanhaan ihmiseen liitettiin uuden läheisen ihmissuhteen ja rakastumisen mahdollisuus sekä itsenäinen matkailu maailmalla. Repertuaarissa korostuu iäkkään ihmisten autonomia, yksilöllisyys ja valinnanvapaus vanhuudessa. Tuotettu puhe purkaa myyttiä kurjista vanhuksista ja tukee tällä hetkellä ihannoituaikin kuvaa aktiivisesta vanhuudesta. Rantamaan (1999) mukaan vanhenemisen moninaisia muotoja uhkaa se, että aktiivinen, itseään monin tavoin toteuttava kuluttaja muodostaa hyvän vanhenemisen normin. Näkymättömyys ja osattomuus kohtaavat niitä, jotka menettävät voimavaransa ja toimintakykynsä sekä riippumattomuutensa esimerkiksi terveydentilan heikkenemisen tai heikon taloudellisen tilanteen vuoksi.

Oman ulottuvuutensa puheeseen vanhasta ihmisestä tuo miniän puhe anopista. Kun asumismuoto suurperheestä ydinperheeksi on tehnyt usean sukupolven yhteisasumisen harvinaiseksi, on suhde anoppiin muuttunut. Repertuaarit muuttuvat sen mukaan tarkastellaanko anoppia miniän vai lapsenlapsen positiosta käsin. Miniän positiosta tarkasteltuna anopille rakentuu anoppivitsien stereotyyppinen kuva ydinperheen asioihin sekaantujasta. Kun kerronta vaihtuu miniän kerronnan positiosta lapsen vanhemman positioon, liitetään kerronnan kohteena olevaan vanhaan ihmiseen positiivisina pidettyjä ominaisuuksia. Repertuaari lähenee lapsenlapsen puhetta isovanhemmasta. Päätelmieni mukaan vähintään yhtä tärkeäksi tekijäksi kuin kerronnan kohteena olevan vanhana ihmisen positio, nousee kertojan itselleen antama positio ja kertojan kuvauksen tarkoitus (vrt. Jokinen ym. 1993).

Tutkimustulokset vahvistivat käsitystäni tutkittavan ilmiön monimuotoisuudesta. Aineistoa analysoidessani monien repertuaarien muodostuminen osoitti selvästi, etteivät lähihoitajaopiskelijoiden kirjoitukset tuota vain yhtä vanhaa ihmistä tai yhtä kuvaa vanhuudesta. Voinkin yhtyä diskurssianalytikkojen havaintoihin siitä, että ilmiötä koskevat repertuaarit syntyvät ja aktivoituvat kielenkäytössä ja niitä käytetään eri tavoilla eri tarkoituksissa. (mm. Jokinen ym. 1993; Luukka 1995; Böök 1997; Nikander 1997; Suoninen 1997.) Diskurssianalytikoille kulttuurisen kontekstin laaja-alainen tunteminen on eduksi, jotta olisi mahdollista tunnistaa kulttuurisia puhetapoja tai stereotyyppioita, joilla on merkitystä tulkintojen kannalta (vrt. Jokinen ym. 1993; Raitanen 1996). Vuorovaikutuskontekstin merkitystä repertuaarien synnyssä olen pohtinut reflektoidessani suhdettani tekstien tuottajiin.

Kirjoittajat perustelivat vanhustenhuollon kokeneisuudella tai kokemattomuudella valintaansa hoitajan ääneen tai lapsenlapsen ääneen. Treharnen (1990) tutkimuksen mukaan keskeinen vanhustyössä työskentelevien vanhuskuvaan vaikuttava tekijä on hoitokontakteissa saatu kokemus iäkkäistä ihmisistä. Hän havaitsi opiskelijoiden asenteiden iäkkäitä kohtaan muuttuneen hieman alkuasetelmaa kielteisemmiksi harjoittelun aikana. Tutkijat ja kouluttajat ovat pohtineet koulutuksen vaikutuksia vanhustyössä työskentelevien asenteisiin. Asenteiden tasolla muutokset ovat Ruoppilan (1992) mukaan hitaita ja vähäisiä, koska yksilön asenteet ohjaavat hänen havaintojensa valikoitumista. Yksilö joutuu harvoin uudelleen arvioimaan suhtautumistaan, sillä asennetta tukevia seikkoja havaitaan helposti, mutta sen kanssa ristiriitaiset seikat jäävät huomiotta. Jos yksilö saa vaihtelevia kokemuksia asennekohteesta omakohtaisesti tai muiden kokemusten kautta, voi asenne kyseiseen kohteeseen muuttua. Koulutuksen suunnittelussa tulisikin entistä enemmän kiinnittää huomiota siihen, millaisessa ympäristössä ja millaisen toimintakyvyn omaaviin iäkkäisiin ihmisiin opiskelijat ensimmäiseksi tutustuvat. Perinteisen terveyskeskuksen hoito-osaston sijaan positiivisempaa ja moninaisempaa kuvaa iäkkäistä ihmisistä antaisi esimerkiksi kolmannen iän yliopistotoimintaan sekä erityyppisillä kuntoutusjaksoilla oleviin ikäihmisiin tutustuminen.

Iäkkäiden hyvinvoinnin kannalta ei ole lainkaan merkityksetöntä se, millaista puhetta vanhuudesta ja iäkkäistä ihmisistä tuotamme. Tuottamansa puheen avulla hoito- ja huolenpitotyöhön koulutettavat omalta osaltaan rakentavat, ylläpitävät ja uudistavat yhteiskuntamme vanhuskuvaa. Tutkimuksesta kävi selkeästi ilmi, kuinka eri asia on tulla määritellyksi hoidettavaksi vanhaksi ihmiseksi, isovanhemmaksi tai anopiksi. Sillä, miten iäkäs ihminen määritellään ihmisten välisessä kanssakäymisessä, on merkitystä yksilöllisellä ja yhteisöllisellä tasolla. Yksilötason vaikutuksen esimerkkinä Hummert ym. (1992) on havainnut hoitohenkilökunnan puhuvan iäkkäille ihmisille lapsenomaisesti (elderspeech), olettaen erheellisesti kaikkien ikääntyneiden hoidettavien kognitiivisen kapasiteetin laskevan ikääntymisen myötä. Yhteisöllisellä tasolla vanhuuden näkeminen sairautena ja hoidettavuutena vahvistaa käsitystä ikääntyneistä ihmisistä sosiaalisena taakkana ja mahdollisesti kärjistää yhteiskunnassa toimivien eri ikäryhmien välistä kilpailua. Kanssakäymisen kautta ihmiset luovat ja ylläpitävät identiteettinsä eri muotoja ja määrittävät itse itseään (vrt. Kimmel 1990; Husso 1993; Koskinen 1994). Kuten Germaine Geer kirjassaan 'Muutos: nainen, vaihdevuodet ja vanheneminen' (1993) toteaa "Jos maailma on päättänyt, että olet vanha eukko, voi yhtä hyvin ollakin sellainen". Yhteiskunnassa vallitseva puhe vaikuttaa vuorovaikutuksessa saadun palautteen kautta myös iäkkäiden ihmisten toiminnallisuuteen, itsearvostukseen ja itsetuntoon (Ruoppila 1992).

Kouluttajina ja kielen käyttäjinä meillä on mahdollisuus vaikuttaa opiskelijoiden vanhuudesta ja iäkkäistä ihmisistä muodostuviin mielikuviiin. Repertuaarien kirjon moninaisuuden huomioiminen ja tieto erilaisten repertuaarien aktivoitumisesta tietyissä tilanteissa voi hyödyttää myös koulutuksen suunnittelua ja opetusta. Onkin suuri haaste tulevana gerontologian opettajana aktivoida niitä mielikuvia, jotka tuottavat heterogeenista mielikuvaa iäkkäistä ihmisistä. Havaitsin tässä tutkimuksessa läheisen ja rakkaan isovanhemman ajattelemisen aktivoivan tuotetuissa teksteissä laaja-alaista ja useita erilaisia komponentteja sisältävää puhetta iäkkäistä ihmisestä. Havaintoa voisi hyödyntää opetuksessa yhdessä sen tiedon kanssa, että ryhmätason arvioinnit iäkkäistä ihmisistä ovat tuottaneet aikaisemmissa tutkimuksissa stereotyyppisena ja negatiivisena pidettäviä ominaisuuksia (vrt. Palmore 1990).

lääkkäiden ihmisten yhteiskunnallista asemaa ei teksteissä pohdittu lainkaan. Mielestäni tämä selittyy sillä, että alkuinstruktio johdatti kirjoittamaan sellaisesta vanhasta ihmisestä, jonka kirjoittaja tuntee. Mikäli kerronta olisi kohdistunut yleisellä tasolla iäkkäisiin, olisivat repertuaarit mahdollisesti rakentuneet yhteiskunnallisen tason tarkastelusta. Tällöin tuotetun tekstin funktiot olisivat toiset ja repertuaarit rakennettaisiin palvelemaan tekstin funktiota. Koskisen (1994) mukaan iäkkäiden ihmisten näkeminen sosiaalisena ongelmana ja yhteiskunnallinen ”vanhukset ovat taakka” –ajattelu liittyy tilanteisiin, joissa iäkkäät nähdään homogeenisena ryhmänä ja heihin liitetään stereotyyppisiä yleistyksiä, kuten sairaudet. Yksilötason tarkastelukulmasta johtuen ei hoidettavakaan vanha ihminen näyttäyty sosiaalisena ongelmana, vaan hoitajapositiiossa tuotettuna hoitajan työnä.

Tutkimuksen tuloksissa painottuu naisten konstruoima puhe vanhasta naisesta. Tämä selittyy sillä, että kaikki kirjoittajat olivat naisia, eikä miesten tuottamia tekstejä tässä aineistossa ollut lainkaan. Jatkotutkimuksia ajatellen olisi mielenkiintoista tutkia sukupuolen ja tutkittavien iän vaikutusta tuotettuun puheeseen. Kohdehenkilön sukupuolella on ollut Hurmeen (1986a) asenneobjektia kuvaavissa tutkimuksissa merkitystä siten, että vanhat miehet esiintyivät vanhoja naisia negatiivisempina asenneobjekteina. Olisi-kin mielenkiintoista tarkastella kuinka naiseus ja mieheys näkyy tuotetussa puheessa vai onko kuva vanhasta ihmisestä sukupuolineutraali? Olisi hedelmällistä tutkia esimerkiksi vanhuuden määrittelyä ja rakentumista puhekielessä, kuten tutkimuksessaan pidemmälle kehittyneet diskurssianalyttikot (mm. Jaatinen 1996; Böök 1997; Nikander 1997; Saarenheimo 1997) ovat tehneet. Samalla olisi mielenkiintoista verrata myös eri ryhmien puhetapoja ja laittaa ne keskustelemaan keskenään. Kuinka nuoret, keski-ikäiset ja iäkkäät ihmiset itse määrittävät vanhuutta keskustellessaan keskenään ja eri ikäisistä kootuissa ryhmissä? Spontaani esimerkiksi haastattelun aikana tuotettu puhe ilmentää todennäköisesti enemmän vaihtelevuutta ja identiteetin neuvottelua, kuin harkintaa ja valmistelua vaativa kirjoitettu teksti (vrt. Luukka 1995). Erityisen mielenkiintoista olisi tutkia opetuksessa tuotettua puhetta vanhuudesta ja iäkkäistä ihmisistä. Mitkä aspektit painottuvat ja tuottaako hoitoalan koulutus jo ainevalinnoilla ja vanhuuteen liitetyn aiheen käsittelyn pohjalta hoidettavia vanhoja ihmisiä vai autonomisia yksilöitä?

7.2. Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Erilaiset epistemologiset totuusteoriat sekä näkemys mahdollisuudesta saavuttaa tieteellisin menetelmin objektiivista tietoa aiheuttavat sen, ettei ole mahdollista löytää yhteistä käsitystä tutkimuksen luotettavuuden arvioinnista. Koska tämän tutkimuksen menetelmällisenä viitekehystenä on pitkälti toiminut Potterin ja Wetherellin (1987) kehittämä diskurssianalyttinen suuntaus, käytän hyväkseni myös heidän ajatuksiaan arvioidessani tutkimukseni luotettavuutta.

Tutkimus liittyy traditioon, jossa tutkimustiedon tehtäväksi ei nähdä "todellisuuden paljastamista" objektivismiin mukaisesti, vaan pyrkimyksenä on avata uusia näkökulmia tarkastelun kohteeseen (Tynjälä 1991; Saarenheimo 1997). Mielestäni diskurssianalyttisen lähestymistavan valinta mahdollisti uudenlaisen, kielenkäytön merkityksiin liittyvän näkökulman käytön muuten paljonkin eri yhteyksissä tutkittuun aihepiiriin. Samalla syventyi ymmärrykseni kieleen ja kielenkäytön merkityksiin todellisuuden rakentajana. (vrt. Mäkelä 1990.)

Vaikka repertuaarien etsiminen ja jäsentäminen ovat olleet aineistoni analysoinnin tärkeimpiä vaiheita, ei diskurssianalyyseissä ole mitään mekaanisesti noudatettavaa menetelmää, joka nostaisi "oikeat" tulokset aineistosta itsestään selvästi esiin ja jonka oikea ja monipuolinen soveltaminen vahvistaisi jo itsessään tulosten oikeellisuutta. Niinpä laadullisessa tutkimuksessa Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan tutkimuksen keskeisin tutkimusväline ja pääasiallinen luotettavuuden kriteeri on lukija itse. Tulkin-tojen tekemisen taustalla vaikuttaa koko tutkimusprosessin ajan tutkijan ammattitaito, teoreettinen asiantuntemus, arkielämässä vaikuttava sormituntuma sekä ennakkoletukset, joiden merkitystä ei ole helppo kuvata suoraan. Olenkin yrittänyt parhaani mukaan tuoda näitä tekijöitä esille ja lukijan ulottuville niiltä osin, kuin se on tämänhetkisen oman tietämykseni valossa ollut mahdollista. Tutkimuksen luotettavuuden arviointi on liittynyt kiinteästi koko tutkimusprosessiin niin, ettei selvää erottelua analyysi-prosessin ja puhtaaksikirjoituksen välillä ole mahdollista tehdä. Olen koko tutkimusprosessin ajan pohtinut tekemiäni ratkaisuja samalla, kun olen ottanut kantaa analyysin

kattavuuteen ja tekemäni työn luotettavuuteen. Tästä johtuen työni on rakentunut mm. edestakaisesta luokittelusta, analyysistä, aineistoon uudelleen palaamisesta, teorian ja metodin syventämisestä sekä muodollisesta tutkimusraportin kirjoittamisesta. (vrt. Potter ja Wetherell 1987; Jokinen ym. 1993; Eskola ja Suoranta 1998.)

Olen pyrkinyt pelkistämättömien aineistokatkelmien avulla ja analyysin tarkalla kuvaamisella parantamaan analyysin arvioitavuutta ja toistettavuutta, joita mm. Tynjälä (1991) pitää usein kvalitatiivisen tutkimusprosessin heikkoina lenkkeinä. Aineistokatkelmien yksityiskohtainen ja edustava esittely antaa lukijalle mahdollisuuden arvioida, ovatko esitetyt analyttiset väitteet yhteneviä aineiston kanssa. Samalla tutkimuksen tuloksia esittelevä luku 6 sisältää myös aineksia tutkimuksen luotettavuuden pohtimiseen. (vrt. Potter ja Wetherell 1987; Suoranta 1991.)

Laadullinen tutkimus on tietyllä tavalla ainutkertaista. Kvalitatiivinen aineisto ei koskaan tyhjene yhdellä metodilla tehtyyn luentaan, eikä teksteille ole olemassa yhtä ainoaa oikeaa tulkintaa. Tekstini on näin ollen myös eräs tulkinta, joka voidaan nostaa tutkimuskohteeksi. (vrt. Talja 1998.) Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että tutkimustulokset olisivat tutkijakohtaisia, vaan tehdyt tulkinnat perustuvat aineiston pikkutarkkaan analyysiin, johon ei arkielämässä päästä, eikä yleensä pyritä. Kuvaamalla aineistoa ja tutkimusprosessia haastan lukijan ja tutkimustulosten hyödyntäjän arvioimaan tutkimuksen siirrettävyyttä toiseen kontekstiin (vrt. Tynjälä 1991). Vaikka aineiston kontekstuaalinen selittäminen on tutkimuksen ydin, osoittaa tämä tutkimus teoreettisesta viitekehyksestä tarkasteltuna kertovansa laajemminkin iäkkäistä ihmisistä ja vanhuudesta keskuudessamme elävistä puheista (vrt. Alasuutari 1993).

Tutkimusta tehdessäni olen oppinut paljon sekä tutkimuksenteosta että itsestäni pitkäkestoisessa prosessissa toimijana. Olen havainnut aihepiiriä voitavan tarkastella monenlaisten käsitteiden ja metaforien avulla, joiden joukosta olen valinnut arvioni mukaan käyttökelpoisimmat työvälineet löytääkseni ratkaisun tutkimusongelmaani. Tutkimuksen edetessä minulla on monien diskurssianalyttikkojen tapaan vahvistunut ajatus siitä, että tapamme olla olemassa on sidottu käyttämäämme kieleen. Kielen avulla meillä on myös mahdollisuus ylläpitää ja uusintaa kulttuurissamme eläviä mielikuvia.

Käyttämillämme kielellisillä valinnoilla jokaisella meistä on vaikutuksemme yhteiskunnassa vallitsevaan ikääntymistodellisuuden luomiseen.

LÄHTEET

- Aiken, L. R. 1995. Aging: an introduction to gerontology. United States. Sage Publications, 223-252.
- Alasuutari, P. 1993. Laadullinen tutkimus. Tampere. Vastapaino.
- Arnkil, E. 1991. Peilejä: Hypoteeseja sosiaalityön ristiriidoista ja kehitysvyöhykkeistä. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuksia 5.
- Berger, P. L. ja Luckmann, T. 1994. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Helsinki. Gaudeamus.
- Dolinsky, E. H. 1984. Infantilization of the elderly. Journal of Gerontological Nursing 9 (10), 12-19.
- Eskola, J. 1991. Kasvatustieteellinen "todellisuus" ja diskursiiviset tulkinnat. Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja Kasvatus 22 (5-6), 420-427.
- Eskola, J. ja Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Rovaniemi. Lapin yliopistopaino.
- Fairclough, N. 1992. Discourse and social change. Cambridge. Polity Press.
- Forsberg, H. 1994. Yksi ja monta perhettä. Tutkimus sosiaalityöntekijöiden perhetulkinnoista sosiaalitoimistotyössä. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 42.
- Geer, G. 1993. Muutos: nainen, vaihdevuodet ja vanheneminen. Helsinki. Otava, 15.
- Haarala, R., Lehtinen, M., Eronen, R., Grönros, E-R., Haapanen, M., Nikunen, E. ja Nissinen, I. 1997. CD-Perussanakirja 1997. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Julkaisuja 94.
- Heikkinen, R-L. 1993. Patterns of experienced aging with a finnish cohort. Journal of aging and human development, 36, 269-277.
- Hervonen, A. ja Ruth, J-E. 1983. Vanhuuden ulottuvuudet. Teoksessa J-E. Ruth ja E. Heikkinen (toim.) Vanhuus Suomessa. Espoo. Weiling+Göös, 2-31.
- Hjelt, A. 1992. Vanhuus sanomalehdistön kuvaamana - kansanterveystieteellinen ja sosiaaligerontologinen näkökulma. Jyväskylän yliopisto. Terveystieteen lisensiaattityö.
- Hoikkala, T. 1989. Nuorisokulttuurista kulttuuriseen nuoruuteen. Helsinki. Gaudeamus.

- Hummert, M. L. 1990. Multiple stereotypes of elderly and young adults: A comparison of structure and evaluations. *Psychology and Aging* 5, 182-193.
- Hummert, M. L., Nussbaum, J. F. ja Weimann, J. M. 1992. Communication and The elderly. *Communication Research* 19 (4), 413-422.
- Hummert, M. L. 1994. Physiomic cues to age and the activation of stereotypes of the elderly in interaction. *J Aging Hum Dev* 39, 5-19.
- Hurme, H. 1986a. Lasten käsitykset vanhuksista. Jyväskylän yliopisto. Psykologian laitoksen julkaisuja 286.
- Hurme, H. 1986b. Isoäiti 12-vuotiaan kuvaamana. Jyväskylän yliopisto. Psykologian laitoksen julkaisuja 285.
- Husso, T. 1993: Kunnallispoliitikkojen vanhuskuva. Joensuun yliopisto. Yhteiskunta-politiikan ja sosiologian laitoksen julkaisuja 17.
- Ingham, R. ja Fielding, P. 1985. A review of the nursing literature on attitudes towards old people. *International Journal Nursing Studies* 22 (3), 171-181.
- Jaatinen, J. 1996. Terapeuttinen keskustelutodellisuus. Diskurssianalyttinen tutkimus alkoholiongelmien hoidosta. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 72.
- Jokinen, A., Juhila, K. ja Suoninen, E. 1993. Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere. Vastapaino.
- Jokinen, A. ja Juhila, K. 1991a. Diskurssianalyysi: Villiä leikkiä merkityksillä vai varteenotettava tutkimustapa? Teoksessa *Sosiaalisia käytäntöjä tutkimassa*. Katkelmia empiirisen tutkimuksen vaiheista. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia, sarja A1, 37-66.
- Jokinen, A. ja Juhila, K. 1991b. Diskursseja rakentamassa. Näkökulmia sosiaalisten käytäntöjen tutkimiseen. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia, sarja A2.
- Juhila, K. 1993. Miten tarinasta tulee tosi: Faktuaalistamisstrategiat viranomaispuheessa. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila ja E. Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere. Vastapaino.
- Jyrkämä, J. 1995. Sosiaalinen vanheneminen, Anthony Giddens ja toimintakäytännöt. *Gerontologia* 9 (4), 241-251.
- Jyrkämä, J. ja Randell, S. 1987. Vanheneminen ja yhteiskunta. Vanhuuden ja vanhene-
misen tarkastelua suomalaisen sosiaaligerontologisen tutkimuksen pohjalta. Tampereen
yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksen työraportteja 23, sarja B.

- Jyrkämä, J. 1989. Mummoja, vaareja ja vanhoja kurppia. Teoksessa S. Randell (toim.) Nuoret ja vanhat. Sova-projektin koululaiskyselyn tuloksia. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksen työraportteja 28, sarja B, 1-60.
- Kenyon, G. 1994. Oman tarinan kertomisen merkityksestä. *Gerontologia* 8 (4), 196-204.
- Kimmel, D. G. 1990. *Adulthood and Aging: An interdisciplinary, developmental view*. New York. John Willey & Sons.
- Kite, M. E. ja Johnson, B. T. 1988. Attitudes toward older and younger adults: A meta-analysis. *Psychology and Aging* 3 (3), 233-244.
- von Kondratowitz, H-J. 1999. Eurooppalaisen sosiaali-gerontologian lyhyt historia. *Gerontologia* 13 (1), 33-40.
- Koskinen, S. 1984. Vanhuskäsitys yhteiskunnassamme. Teoksessa S. Koskinen (toim.) Vanhuus ja vanhuksen tukeminen. Jyväskylä. Gummerus Oy, 9-19.
- Koskinen, S. 1994. Ketkä kulloinkin ovat olleet vanhuksia. Teoksessa R. Sailas ja S. Mikkonen (toim.) 55+, Katsaus ikääntyvien elinoloihin. *Elinolot* 1994:1. Tilastokeskus ja Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 9-31.
- Korvajärvi, P. 1999. Ikäyrjinnän kokemukset ja käytännöt työelämässä. Teoksessa I. Kangas ja P. Nikander (toim.) Naiset ja ikääntyminen. Tampere. Tammer-Paino Oy, 85-105.
- Lanér-Sihvola, A. ja Sihvola, T. 1983. Asennoituminen vanhuuteen. Teoksessa J-E. Ruth ja E. Heikkinen (toim.) Vanhuus Suomessa. Espoo. Weiling+Göös, 70-106.
- Lindqvist, M. 1995. *Ammattina ihminen*. Helsinki. Otava.
- Luukka, M-R. 1995. Puhuttua ja kirjoitettua tiedettä. Funktionaalinen ja yhteisöllinen näkökulma tieteen kielen interpersonaalisiin piirteisiin. Jyväskylä. Jyväskylä University Printing house and Sisäsuomi Oy.
- McTavish, D. 1971. Perceptions of old people: A review of research methodologies and findings. *Gerontologist* 11, 90-101.
- Merjola-Partanen, T. 1994. Arvot ja asenteet vanhusten hoitotyössä. Teoksessa P. Voutilainen, M. Nikkonen ja T. Merjola-Partanen (toim.): Kissa ja kiikkutuoli? Näkökulmia vanhusten hoitotyön kehittämiseen. Stakesin raportteja 1994/160. Jyväskylä. Gummerus Oy, 4-21.
- Mäkelä, K. 1990. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki. Painokaari Oy, 42-61.

- Mäki-Kulmala, A. 1996. Ikä, ikäkaudet ja niiden tutkiminen. *Gerontologia* 10 (1), 42-48.
- Nikander, P. 1995. Ikä ja kielenkäyttö – tutkimus ikäidentiteettien neuvottelusta. *Gerontologia* 9 (1), 16-27.
- Nikander, P. 1997. Diskursiivinen käänne (sosiaali)psykologiassa. *Psykologia* 6 (32), 404-414.
- Nikander, P. 1999. Ikääntyvä yhteiskunta ja tulevaisuuden ikääntyvä nainen. Teoksessa I. Kangas ja P. Nikander (toim.) *Naiset ja ikääntyminen*. Tampere. Tammer-Paino Oy, 211-228.
- Palmore, E. 1990. Ageism negative and positive. New York. Springer, 3-39.
- Potter, J. ja Wetherell, M. 1986. *Discourse and socialpsychology. Beyond attitudes and behaviour*. London. Sage Publications.
- Purse, A. ja Lucker, K. 1995. Attitudes and stereotypes: nurses' work with older people. *Journal of Advanced Nursing* 22, 547-555.
- Rantamaa, P. 1996. Aktiivisuus vanhuudessa. Katsaus ”aktiivinen vanhuus” -mielikuvan tuottamiseen. *Gerontologia* 10 (3), 164-170.
- Rantamaa, P. 1999. Ikääntyvät naiset ja kulutus. Teoksessa I. Kangas ja P. Nikander (toim.) *Naiset ja ikääntyminen*. Tampere. Tammer-Paino Oy, 106-120.
- Randell, S. 1989. Nuoret vanhoista ja itsestään. Teoksessa S. Randell (toim.) *Nuoret ja vanhat. Sova-projektin koululaiskyselyn tuloksia*. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksen työraportteja 28, sarja B, 105-122.
- Rintala, T. 1999. Miten vanhuuskäsitys voi heijastua palveluihin? *Gerontologia* 13 (2), 92-99.
- Ronkainen, S. 1989. Koululaisten Meeri ja Matti. Teoksessa S. Randell (toim.) *Nuoret ja vanhat. Sova-projektin koululaiskyselyn tuloksia*. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksen työraportteja 28, sarja B, 63-102.
- Routarinne, S. 1997. Kertomuksen rakentaminen. Teoksessa L. Tainio (toim.) *Keskusteluanalyysin perusteet*. Tampere. Tammer-Paino Oy.
- Ruoppila, I. 1992. 65-84 vuotiaiden asennoituminen ikään ja vanhenemiseen. *Gerontologia* 6 (1), 321-323.
- Saarenheimo, M. 1997. Jos etsit kadonnutta aikaa. Vanhuus ja oman elämän muisteleminen. Tampere. Tammer-paino Oy.

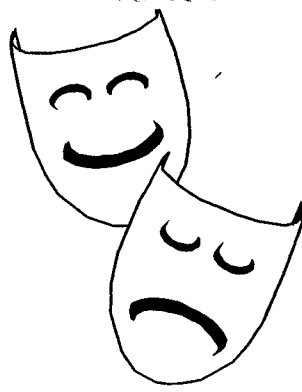
- Schmidt, D. F. ja Boland, S. M. 1986. Structure of perceptions of older adults: Evidence for multiple stereotypes. *Psychol Ag* 1, 255-260.
- Suoninen, E. 1997. Miten tutkia moniäänistä ihmistä? Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. *Acta Universitatis Tamperensis* 580. Vammala. Vammalan kirjapaino Oy.
- Suoranta, J. 1991. Piileekö kasvatus kielessä? Diskurssianalyysistä kasvatustieteellisenä lähestymistapana. Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja *Kasvatus* 22 (5-6), 410-419.
- Talja, S. 1998. Musiikki, kulttuuri, kirjasto. Diskurssien analyysi. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteen väitöskirja. Tampere. Tampereen yliopiston jäljennepalvelu.
- Tikka, M. 1991. Pohdintoja kolmannelta iästä. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan laitoksen työpapereita 67.
- Tobin, J. 1987. The American idealization of old age in Japan. *The Gerontologist* 27 (1), 53-54.
- Tolstoj, L. 1899. Ylösnousemus, I osa. Suomentanut A. Järnefelt. Erikoispainos 1971. Helsinki. Otava, 326.
- Tornstam, L. 1983. Projektet Äldre i samhället - förr, nu och framtiden. Kunskaper och okunskaper om äldre. Uppsala. Arbetsrapport nr.13.
- Treharne, G. 1990. Attitudes towards the care of elderly people: are they getting better? *Journal of Advanced Nursing* 15, 777-781.
- Tynjälä, P. 1991. Kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien luotettavuudesta. Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja *Kasvatus* 22 (5-6), 387-398.
- Uotinen, V. 1995. Minkälainen ihminen on vanha? Ikästereotypiat tuttua vanhaa ihmistä koskevissa kuvauksissa. *Gerontologia* 9 (3), 165-173.
- Uutela, A., Palosuo, H. ja Haukkala, A. 1994. Vanhenemiseen liittyvät mielikuvat. Teoksessa A. Uutela ja J-E. Ruth (toim.) *Muuttuva vanhuus*. Tampere. Tammer-Paino Oy, 7-26.
- Valvanne, J., Juva, K., Erkinjuntti, T. ja Tilvis, R. 1991. Kotona asuvien 75-, 80- ja 85-vuotiaiden helsinkiläisten toimintakyky ja avuntarve. *Gerontologia* 5 (2), 105-113.
- Wahlström, J. 1992. Merkitysten muodostuminen ja muuttuminen perheterapeuttisessa keskustelussa. Diskurssianalyttinen tutkimus. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 94.

Julkaisemattomat lähteet

Böök, M-L. 1997. Vanhemmuus ja työttömyys perhettä koskevissa diskursseissa. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen lisensiaattitutkimus.

Raitanen, M. 1996. "He eivät osaa tehdä edes ruskeaa kastiketta". Diskurssianalyysi uusavuttomuudesta. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan laitoksen työpapereita 1996:96.

LIITE 1: Kirjoittajille jaettu alkuinstruktio

Hei!

Olen terveystieteiden opiskelija Jyväskylän yliopistosta ja tarvitsen apuasi gradutyötäni varten.. Tehtäväsi on **kirjoittaa aine aiheesta**

1) Minä ja tuntemani vanha ihminen

tai

2) Minä vanhana

Laita paperin alkuun tiedot **sukupuolestasi ja iästäsi**. Älä laita nimeä paperiin. Kerro myös miltä kirjoittaminen valitsemastasi aiheesta tuntui. Aikaa sinulle on varattu 45 minuuttia, joten voit antaa ajatuksesi lentää! Parhaat kiitokset ja hyvää kevään jatkoa!

Mirja Kuosa
Mirja Kuosa

